

Jongeren in de wijk

Een onderzoek naar de positie van jongeren binnen de Nijmeegse wijken Benedenstad en Centrum

Afbeelding 1: Sportveldje aan de Waalkade (Rapp, 2020)

*Maarten Smaling – S1009824
Bachelor scriptie Geografie, Planologie & Milieu
Faculteit der Managementwetenschappen
Radboud Universiteit Nijmegen
Maart 2020*

Jongeren in de stad

Een onderzoek naar de positie van jongeren binnen de Nijmeegse wijken Benedenstad en Centrum

Maarten Smaling – S1009824

Bachelor scriptie Geografie, Planologie & Milieu

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Maart 2020

Begeleider: Kolar Aparna

Aantal woorden hoofdtekst: 12723

Voorwoord

De openbare ruimte heeft mij sinds de middelbare school enorm gefascineerd. De kennis die ik in het vak Aardrijkskunde opdeed, kon ik direct toepassen op mijn eigen omgeving. Deze passie heb ik tijdens mijn bachelor Geografie, Planologie en Milieu om kunnen zetten in een dieper begrip voor mijn fysieke en sociale omgeving. De concepten en begrippen waar ik tijdens mijn bachelor kennis mee heb mogen maken gaven mij handvatten om mijn omgeving beter te begrijpen. Voor u ligt mijn bachelor scriptie. Dit onderzoek heeft mij de mogelijkheid geboden om mijn fascinatie voor mijn ruimtelijke omgeving heb mogen combineren met alles wat ik in drie jaar Geografie, Planologie en Milieu heb geleerd.

Dit diepere begrip veroorzaakte ook een zekere ontevredenheid over de omgevingen waar ik mij in bevond of heb bevonden. Tijdens gesprekken met mijn begeleider, Kolar Aparna, merkte ik dat ik een fascinatie heb voor de dynamiek van stadsplanning en de onrechtvaardigheid van stadsplanning. Tijdens mijn tienertijd merkten mijn leeftijdsgenoten en ik dat we nergens écht terecht konden. Op problemen van deze soort zal in dit onderzoek verder ingegaan worden. Vanuit een beleidsperspectief zal gekeken worden naar de gevolgen van stadsplanning.

Dit onderzoek had ik niet zonder de begeleiding van Kolar Aparna kunnen voltooien. Ik wil haar bedanken om haar vriendelijke, geduldige en persoonlijke begeleiding. Zij heeft mij enorm geholpen op momenten dat ik als onderzoeker, maar ook zeker als student in een lastige tijd, vastliep. Graag wil ik haar ook bedanken voor het begeleiding met betrekking tot mentale gezondheid en het behouden van een gezond werktempo.

Daarnaast wil ik Jackie van de Walle bedanken voor de fijne begeleiding aan het begin van het traject, waarna zij het stokje over gaf aan Kolar Aparna. Daarnaast bedank ik ook mevrouw Van der Walle graag voor de gesprekken die ik met haar heb kunnen voeren over mentale gezondheid, studielast en plannen.

Tot slot wil ik mijn vriendin, vrienden en familie bedanken voor de mentale steun waar ik altijd op heb kunnen en mogen rekenen tijdens het schrijven van dit onderzoek.

Belangrijk om te vermelden, is dat dit onderzoek is uitgevoerd ten tijde van de coronavirus. Dit heeft invloed op de openbare ruimte, het gedrag van mensen binnen de openbare ruimte en de mogelijkheden voor het onderzoek.

Ik wens u veel plezier met het lezen van mijn bachelor scriptie.

Samenvatting

De stad is een populaire plek. Om te wonen, maar ook om te bezoeken. Echter, is er voor jongeren steeds minder ruimte. Dit komt door veranderingen in beleid, verdichting en privatisering. Terwijl jongeren juist een teken zijn van levendigheid binnen een stad. Daarnaast worden jongeren stelselmatig worden buitengesloten wanneer het op stadsplanning aankomt. Door de stad in te richten voor andere groepen dan de jongeren worden zij in toenemende mate gezien als een oorzaak van overlast, terwijl zij een deel van de stad zijn en recht hebben op een stad die ook voor hen gemaakt is.

Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen hoe het Nijmeegse beleid bijdraagt aan de problematisering van Nijmeegse jongeren. Hiervoor is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: "Wat is de positie van jongeren in de openbare ruimte in de Nijmeegse wijken Benedenstad en Centrum?"

Om een antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag zijn de beleidsstukken betreffende het centrumgebied van Nijmegen geanalyseerd en zijn er gesprekken gevoerd met twee professionals die werkzaam zijn binnen en voor de wijk, namelijk de wijkmanager en een opbouwwerker. Daarnaast zijn er observaties uitgevoerd in het centrumgebied en worden de beleidsstukken, interviews en observaties gekoppeld aan de bestaande theorie. Hieruit blijkt dat het Nijmeegse beleid specifiek is toegespitst op andere leeftijdsgroepen. Ook worden jongeren in de planning van de openbare ruimte niet tot nauwelijks betrokken. In het centrumgebied zijn er weinig gebieden waar jongeren graag komen, wat onder andere veroorzaakt wordt door de toename van horecaondernemingen. Naast het feit dat de keuze voor dit beleid een werende werking heeft op jongeren, neemt de kritiek op dit beleid vanuit horecaondernemers zelf toe. Dit kan erop duiden dat het een beleid is dat op meerdere manier niet past bij het Nijmeegse centrumgebied.

Daarnaast is het belangrijk om te vermelden dat het centrumgebied, door zijn aantrekkende werking op jongeren van buiten de wijk, een unieke identiteit heeft. Hier horen specifieke problemen bij. Zo bevinden er zich meer groepen die van buiten de wijk komen, zijn de jongeren die als overlast ervaren worden lastiger te bereiken en is er meer sprake van drugshandel dan in wijken met wonen als voornaamste functie. Daarnaast is deze wijk dichtbevolkter en moet veel van de ruimte die bewoners gebruiken gedeeld worden met bezoekers. Dit leidt tot meer overlast. Om deze problemen op te lossen is er een noodzaak om te investeren in het leveren van maatwerk op wijk- en stadsschaal. Door een nauw netwerk te vormen met wijkagenten, professionals in de wijk, bewoners en jongeren kunnen problemen makkelijker opgelost of zelfs voorkomen worden.

Verder is het essentieel om in het achterhoofd te houden dat dit onderzoek is uitgevoerd ten tijde van het coronavirus en verschillende daarbij behorende maatregelen tegen de verspreiding van het virus. Dit heeft invloed gehad op het onderzoek. Later onderzoek, dat uitgevoerd wordt in een tijd waarin het coronavirus geen belemmeringen veroorzaakt, zou aan dit onderzoek kunnen toevoegen.

Inhoudsopgave

Jongeren in de stad.....	3
Voorwoord.....	4
Samenvatting.....	5
1.1 Inleiding.....	8
1.2 Probleemstelling.....	9
1.3 Maatschappelijke relevantie.....	10
1.4 Wetenschappelijke relevantie.....	10
1.5 Doelstelling.....	11
1.6 Onderzoeksmodel.....	11
2. Theoretisch kader.....	12
2.1 Openbare ruimte.....	12
2.2 Tieners in de openbare ruimte.....	13
2.3 Vrijtijdsbesteding van tieners.....	14
2.4 Het creëren van ruimte.....	17
2.5 Conceptueel model.....	18
3 Methodologie.....	19
3.1 Onderzoeksstrategie.....	19
3.2 Onderzoeksmateriaal.....	20
3.3 Dataverzameling.....	20
3.4 Data-analyse.....	20
4. Resultaten.....	21
4.1 Ruimtelijke ontwikkeling centrumgebied.....	21
4.2 Beleidsvoering Nijmegen.....	22
4.3 Jongeren als vijand van de stad.....	23
4.4 Overlast en aanpak.....	24
4.5 Aanpak overlast namens jongeren.....	25
4.6 Het recht tot de stad voor de jongeren.....	27
4.7 Jongeren als deel van planologie.....	28
4.8 Jammen in het Nijmeegse centrumgebied.....	29
5. Conclusie, aanbeveling en discussie.....	31
5.1 Conclusie.....	31
5.1.1 Theorie.....	31

5.1.2 Analyse van resultaten.....	32
5.2 Aanbevelingen.....	34
5.3 Discussie.....	35
6. Literatuur.....	36
7. Afbeeldingen.....	41

1.1 Inleiding

De stad is een populaire woonplek. Echter, is er voor jongeren in de stad steeds minder ruimte, omdat er verdichting in de stad optreedt. Openbare ruimte moet plek hebben voor jongeren. In een interview met cultureel antropoloog en omgevingspsycholoog Setha Low wordt duidelijk gemaakt dat in de hedendaagse manier van "placemaking" niet gedacht wordt aan jongeren, maar aan het veilig maken van de stad: het beschermen van ouderen en zeer jonge kinderen (Peinhardt, 2018). Jongeren worden volgens haar buitengesloten, terwijl de aanwezigheid van deze groep zou zorgen voor levendigheid in de stad.

Dat het ruimtegebruik in de stad een steeds lastigere puzzel wordt heeft te maken met de groei van de stad. Steden zullen waarschijnlijk blijven groeien en blijven verdichten. Daarnaast worden steden steeds drukker door het toenemend aantal mensen, hier horen meer auto's, meer fietsen en meer voorzieningen bij (Karsten en Felder, 2017). Terwijl de stad aan het verdichten is, blijft openbare ruimte juist een belangrijk aspect van de stad. Om internationaal te concurreren is de openbare ruimte toenemend in prioriteit (Kuik en Rietveld, 2013).

Daarnaast is de openbare ruimte niet het enige waartoe noodzaak is. De zoektocht naar ruimte voor vraagstukken als een actief mobiliteitsbeleid, vergrijzing, klimaatadaptatie en een beweegvriendelijke stad is eentje waar niet een eenduidig antwoord op te vinden is. De behoeftes van de vraagstukken zijn slechts in geringe mate te combineren (Liebrand et al., 2016). Ze vragen immers allemaal om een andere manier van stadsinrichting. Het is lastig om te voldoen aan alle eisen. Een leefbare wijk voor iedereen is haast onmogelijk. Meer ruimte voor fietsers gaat niet samen met de stad inrichten op vergrijzing, om maar een voorbeeld te noemen. Volgens Höglhammer (2018) voorziet openbare ruimte in de stad in mogelijkheden voor "*leisure, recreation and physical activity and (...) support individual and social well-being*". Daarnaast is de openbare ruimte een plek om mensen met andere achtergronden te ontmoeten en om sociale cohesie te bevorderen (Höglhammer, 2018).

Kinderen hebben ruimte nodig om op te groeien, te spelen en nieuwe dingen te leren. Volgens stadsgeograaf Lia Karsten is het belangrijk om op te groeien in groene ruimte. Het is een plek om nieuwe dingen te ontdekken en stoom af te blazen. Dit kan lastiger in een stad. Dit komt deels door een verandering in hoe kinderen gezien worden door hun ouders. Tegenwoordig zien we kinderen als primair "kwetsbaar", in plaats van "weerbaar". Kinderen moeten volgens hun ouders begeleid worden (IVN, 2017).

Speeltuinen en buitenschoolse opvangen kunnen kinderen van lagere leeftijd weliswaar goed de ruimte bieden om stoom af te blazen en vriendjes te maken, maar kan dit niet oneindig blijven doen. Kinderen worden zelfstandiger en gaan naar het voortgezet onderwijs. De middelbare school ligt vaak niet in de wijk, waardoor de actieradius van tieners groter wordt. Hierdoor verschillen de plekken "thuis", school en vrijetijdsbesteding qua locatie van elkaar (Lieberg, 1995; Karsten et al., 2001). Daarnaast hebben tieners een beperkt bereik,

omdat ze aangewezen zijn op hun fiets en geringe financiële middelen hebben. (Emmelkamp, 2004).

In de stadsplanning zijn er veel groepen en belanghebbenden om rekening mee te houden. Rekening houden met iedereen is onmogelijk. Toch worden jongeren meer dan andere groepen niet meegenomen bij de inrichting van de openbare ruimte (Van Melik, 2011). Hierdoor bevinden ze zich op plekken in de openbare ruimte die niet hoofdzakelijk voor hen bedoeld zijn en waar hun aanwezigheid overlast veroorzaakt. Dit heeft meerdere achterliggende oorzaken. In de stadsplanning worden kinderen en jongeren nog altijd niet gezien als inwoners van de stad maar als toekomstige inwoners van de stad (Simpson, 1997). Daarnaast is er te weinig kennis over hoe projecten waar wél inspraak door jongeren plaatsvindt georganiseerd en vormgegeven kunnen worden (Osborne, 2016).

In 2011 beschreef het Algemeen Dagblad al hoe bij de inrichten van Vinex-wijken verzuimd is te denken aan de oudere jeugd. Hierdoor gaan zij zich vervelen en veroorzaken zij overlast en vandalisme. Het is dus van belang dat er genoeg voorzieningen zijn voor oudere jeugd. Helaas ontbreekt dit. Ook in 2020 bericht het Algemeen Dagblad dat de jongeren in de Vinex-wijk Leidschenveen-Ypenburg de wijk ontgroeid zijn (Kompagnie, 2020). Er zijn genoeg speeltuinen voor kleine kinderen, maar niet voor de oudere jeugd. Waar ze samenkomen, worden ze weggestuurd. De peuters worden pubers en ontgroeien de wijk, en dat is het geval in alle Vinex-wijken, vertelt Jan Latten, bijzonder hoogleraar sociale demografie, aan het AD.

1.2 Probleemstelling

In de inrichting van de openbare ruimte wordt te weinig aandacht besteed aan voorzieningen voor tieners en oudere jeugd. In veel gevallen hangen jongeren hierdoor op straat. Omdat ze zich verzamelen op plekken die hier niet voor bedoeld zijn, ervaren anderen (geluids)overlast en een gevoel van onveiligheid. Daarnaast worden hangjongeren vaak in verband gebracht met vandalisme. Jongeren worden niet meegenomen bij de inrichting van de stad, hierdoor bevinden zij zich op plekken waar zij niet welkom zijn of overlast veroorzaken.

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt:

“Wat is de positie van jongeren in de openbare ruimte in de Nijmeegse wijken Benedenstad en Centrum?”

1.3 Maatschappelijke relevantie

Jongeren zijn voor een stad een belangrijk onderdeel van de binnenstad. Zit een stad op het gebied van leefbaarheid niet goed in elkaar, zijn zij de groep die er het eerst onder lijdt (International Making Cities Livable, z.d.). Door het gebrek aan aandacht voor voorzieningen en ruimte die bestemd zijn voor jongeren heeft deze groep geen plek om elkaar te ontmoeten. Door een beter beeld te krijgen over welke betekenis jongeren geven aan openbare ruimte – bijvoorbeeld door ze te betrekken bij de inrichting van de openbare ruimte – wordt er niet alleen voor jongeren, maar voor de hele binnenstad winst geboekt. Door het gebrek aan voorzieningen en toenemende mate van privatiseren van de openbare ruimte (Sandercock, 1997), zijn jongeren in de binnenstad “misplaced”. Hierdoor ontstaat er frictie in de omgeving tussen hoe de ruimte is ingericht en hoe de ruimte gebruikt wordt, met overlast als gevolg.

Door te kijken naar de positie van jongeren in Nijmegen binnen het Nijmeegs beleid, in de praktijk en volgens professionals tracht dit onderzoek een beeld te schetsen over de dynamiek tussen jongeren en hun omgeving. Hierdoor wordt er kennis vergaard over eventuele problemen en hoe deze verholpen kunnen worden. Door dit onderzoek kunnen gemeentes inzicht verkrijgen over hoe er beter omgegaan kan worden met problemen die zich voordoen bij jongeren in de binnenstad. Daarnaast valt de kennis toe te passen op andere steden met een overeenkomend profiel of overeenkomende problemen binnen een wijk. Doordat de stad een steeds drukker plek wordt, is het belangrijk om óók over jongeren als deel van de stad kennis te vergaren. Dit is namelijk een plek die regelmatig niet meegenomen wordt binnen de planologie (Filius & Van Melik, 2011)

1.4 Wetenschappelijke relevantie

Door dit onderzoek komt er meer inzicht over problematiek in Nijmegen wat betreft hangjongeren, overlast en stadsplanning. Er is in de wetenschap en inrichting van de openbare ruimte te weinig aandacht voor het belang van de oudere jeugd (Filius & Van Melik, 2011). Speeltuinen bevinden zich op veel plekken, maar zijn niet veelal niet bestemd voor jongeren van middelbare schoolleeftijd (de Kleuver et al., 2010). Daarnaast tracht dit onderzoek inzicht te verschaffen over het recht tot de stad voor jongeren. Het recht tot de stad (*Right to the City*) wordt gezien als een recht voor iedereen. Er zijn echter verschillen tussen de toegankelijkheid van de stad voor verschillende groepen.

1.5 Doelstelling

In dit onderzoek zal getracht worden een beeld te schetsen over hoe Nijmeegs beleid omgaat met het faciliteren in de behoeften van de oudere jeugd in de stad. Momenteel wordt de oudere jeugd niet meegenomen in de stadsplanning, waardoor er in veel wijken in Nederland problemen ontstaan. Door praktische en theoretische methoden te mixen zal er een beeld geschetst worden over waar beleid tekort schiet. Met deze kennis kan op het gebied van leefbaarheid eventuele vooruitgang geboekt worden.

De informatie die verzameld is, zal in dit onderzoek verzameld en geordend worden. Op deze manier is de vergaarde data te analyseren en toe te passen om de deelvragen te beantwoorden, om zo tot een bruikbare conclusie te komen. Hiermee kan gekeken worden naar toepasbaarheid van het beleid dat momenteel van kracht is. Ook kunnen er op basis van de verzamelde data aanbevelingen gedaan worden over een eventuele verandering in beleid wat betreft inrichting van de openbare ruimte.

1.6 Onderzoeksmodel

Gezien het onderwerp van dit onderzoek, zal er gekeken worden naar één specifieke stad als voorbeeld. In het geval dat dit onderzoek geen specifieke casus zou selecteren, zou er een te groot werkveld ontstaan. Een onderzoek naar de openbare ruimte van steden in het algemeen zal dus niet geschreven worden.

De gekozen stad, Nijmegen, is een diverse stad met een links imago (Omroep Gelderland, 2017). In 2020 heeft de stad 176 duizend inwoners. Naar verwachting zijn dit er in 2025 al 200 duizend (CBS, 2019). Het is belangrijk dat in een groeiende stad, waar volgens de nieuwe norm (VINU, 2019), verdichting optreedt genoeg ruimte blijft voor de lokale jeugd om zich te ontwikkelen. Daarnaast beslaat de groep van 10 tot 19 jarigen ongeveer 10 procent van de totale bevolking. Dit maakt duidelijk dat het een niet te verwaarlozen deel van Nijmegen is.

Door in dit onderzoek met beleidsmakers, planologen en de lokale jeugd te praten zal de dynamiek tussen lokale jeugd en stadsinrichting verklaard worden. Door naar verschillende belanghebbenden te luisteren wordt er getracht waardevolle aanbevelingen kunnen doen die de leefbaarheid verbeteren.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zal beschreven worden wat reeds bekend is over de begrippen (hang)jongeren, openbare ruimte en vrijetijdsbesteding

2.1 Openbare ruimte

In het artikel "Challenging the 'end of public space'" van Rianne van Melik (2013) wordt public space, oftewel openbare ruimte beschreven als straten, pleinen, parken en markten. In hetzelfde artikel wordt beschreven wat openbare ruimte openbaar maakt. Volgens Van Melik is er onder de bestaande literatuur veel verschil in definitie en benadering van openbare ruimte. Waar voorheen vaak uitgegaan werd van een lijst met gewenste functies van een openbare plek (Van Melik, 2013), kan dit geen eenduidige aanwijzing vormen voor wanneer iets "public space" is. Verschillende gebruikers hebben namelijk verschillende ideeën van openbare ruimte en wensen deze ruimte anders te gebruiken. Openbare ruimte kan niet iedereen behagen.

Andere literatuur gaat uit van een schaal van "openbaarheid", waarin ruimte compleet openbaar of compleet privaat kan zijn (De Magalhães 2010; Németh and Schmidt 2011a). Hierin is het eigendomsrecht de bepalende factor. Deze benadering gaat echter niet volledig op, gezien de vervaging van grenzen tussen wat publiek en privaat is (Staeheli and Mitchell 2008). Deze ontwikkeling, die ook wel de "hybridization" van privaat en openbaar wordt genoemd, gaat niet zozeer over "overnames van private partijen en de daarbij horende exclusiviteit van ruimte maar over een process van herverdeling van rollen, rechten en verantwoordelijkheden die buiten de staat liggen met verschillende effecten op belangrijke aspecten van openbare ruimte" (De Magalhães 2010, 560).

Een definiëring van openbare ruimte is dus lastig. Volgens Staeheli en Mitchell (2007) is een uitgebreide definitie bestaande uit meerdere en samenhangende definities noodzakelijk om een definitie gebaseerd op een lijst van gewenste functies te vermijden.

De verschillende definities die Van Melik (2013) meeneemt in haar stuk hebben ondanks dat de beschrijving enigszins verschilt wél een overeenkomst. Elke definitie beschouwt de openbaarheid van ruimte als een afhankelijke van waar de eigendomsrechten liggen. Verder wordt de openbaarheid van ruimte bepaald door hoe goed de plek bereikbaar is en in welke mate de plek inclusief is. Is een plek voor een specifiek publiek bedoeld, of is iedereen welkom? Dit bepaalt hoe "public" de "space" is.

Stadsgeograaf Lia Karsten beschrijft de openbare ruimte als "*buitenruimte die in principe vrij toegankelijk is (geen lidmaatschap of toegangsgeld), met inbegrip van de buitenruimte van speeltuinen*" (Karsten, Kuiper, & Reubsat, 2001, pp. 1–3). In deze definitie worden, in tegenstelling tot de eerder aangehaalde literatuur, de eigendomsrechten niet meegenomen.

De kwestie voor en van wie de stad nu is, houdt de wetenschap al langer bezig. Henri Lefebvre schreef in zijn boek "Right to the City" (1968) over het recht op de stad. Zijn

inziens is de stad een creatie die opgebouwd is uit inbreng van alle inwoners. De creatieve stad, het *oeuvre*, is een stad die bestaat door de activiteiten van haar inwoners. Al haar inwoners.

Henri Lefebvre schreef zijn boek in een tijd waarin hij voelde dat de stad vervreemd raakte van haar inwoners. De stad was geen product meer van alle inwoners, maar van een dominerende klasse. De schreeuw van Lefebvre was dan ook een schreeuw naar meer participatie.

Uitgaande van deze overtuiging, die ook in de 21ste eeuw zijn uitingen vindt (Muselaers, 2017) in de vorm van zelf opgezette woningcorporaties, creatieve hubs en woning krakende vluchteling, is de stad dus voor én door iedereen. Ook tieners. Net als alle andere inwoners van de stad hebben tieners het recht om met hun gevoelens, activiteiten en identiteiten de stad te vormen.

2.2 Tieners in de openbare ruimte

In de reeds bestaande literatuur over kinderen, tieners of jongeren in een context van de fysieke leefomgeving, bestaat veel verschil in de benadering van leeftijdsgroepen. In het artikel "Jongeren in de openbare ruimte" (Filius & Van Melik, 2011) worden vooral kinderen die in de tweede en derde klas van het voortgezet onderwijs zitten behandeld, terwijl in Mortelmans et. al (2002) de leeftijdsgroep jongeren gedefinieerd wordt als 16 tot 25 jaar oud. Er wordt vervolgens wél gekozen voor een afbakening van de term "jongeren" als 12 tot 18 jaar oud, dit wordt de "schoolse indeling" genoemd. Omdat Mortelmans et. al de vrijetijdsbesteding van jongeren als onderwerp heeft, is er gekozen voor deze afbakening. Omdat de vergroting van de actieradius van jeugdigen vooral begint op het moment dat ze naar de middelbare school gaan, zal in dit onderzoek dezelfde afbakening gehanteerd worden als in Mortelmans et al.

In Nijmegen groeit de gehele bevolking, ook het aandeel tieners (Gemeente Nijmegen, 2018). Tieners in de stad nemen dus toe en, gezien het feit dat tieners een plek zoeken om te verblijven zonder dat het geld kost (Filius & Van Melik, 2011), is de openbare ruimte een plek waar veel tieners vertoeven. Echter, treedt er in de binnenstad verdichting en privatisering op. (Sandercock, 1997). Met de toename in privatisering van de openbare ruimte komt een fenomeen dat in de VS en Engeland al veel te zien was steeds vaker in Nederland voor. De openbare ruimte, die steeds vaker niet meer door lokale overheden ingericht wordt, wordt een nette, schone en veilige plek (Stadsleven, 2016). Daarnaast zorgt de privatisering ervoor dat uitsluiting van niet welkome mensen of groepen makkelijker verloopt. Zo was het stadsplein een plek voor iedereen, maar mogen er na de privatiseren nog enkel "klanten" komen. Hiermee worden jongeren, die een plek zoeken om hun tijd door te brengen, buitenspel gezet.

Daarnaast bestaat over hoe de openbare ruimte er voor tieners uit zou moeten zien maar weinig kennis (Karsten, 2001). Het feit dat tieners weinig in acht genomen worden wat

betreft inrichting van de stad werd in 1978 al duidelijk gemaakt in het boek "kinderen buiten spel!" (Bleeker en Mulderij, 1978).

Karsten raakt de ironie van de ontwikkelingen van de laatste decennia in de kern. De opbouw van het straatleven verandert, er is minder sociale cohesie en kinderen worden naar de oppas of buitenschoolse opvang gestuurd. Hierdoor is er in het straatbeeld minder te beleven, voelt deze omgeving minder vertrouwd en soms ook gevaarlijker. Er is een generatie die afhankelijk is van hun ouders voor vrijetijdsbesteding. Anderzijds is er een groep voortkomend uit een lager socio-economisch milieu die voor vertier steeds meer zijn aangewezen op de anoniem en onbetrouwbaar geworden openbare ruimte (Karsten, 2001).

Tieners in de openbare ruimte worden overigens niet altijd met deze term aangeduid. De Nederlandse Raad van Ontwikkeling geeft aan dat Nederland een "hangjongerenprobleem" heeft. Er wordt geklaagd over rondhangende jongeren die zorgen voor (geluids)overlast, vandalisme en andere vormen van criminaliteit. Echter, waar kunnen ze anders heen? Geograaf Pain stelt dat jonge mensen de schaarste aan hangplekken als het grootste probleem ervaren. Daarnaast wordt hun eigen angst voor criminaliteit in de openbare ruimte stelselmatig genegeerd (Filius & Van Melik, 2011).

Het rondhangen, zoals de overkoepelende term noemt, is wel degelijk van belang voor tieners. Van Melik en Filius beschrijven het belang dat zich bevinden in de openbare ruimte heeft voor tieners. Tieners bevinden zich "tussen kindertijd en volwassenheid, tussen afhankelijk zijn en zelfstandig worden". De openbare ruimte is voor tieners een belangrijke plek om vorm te geven aan hun eigen identiteit, op een plek waar dit hen geen geld kost. Een proces dat voor buitenstaanders als doelloos lijkt, is van waarde voor de ontwikkeling van deze leeftijdsgroep.

2.3 Vrijetijdsbesteding van tieners

Vrijetijdsbesteding is een relatief begrip. Wanneer doet men iets uit vrije wil. Muziekles kan gezien worden als een vrijetijdsbesteding, maar is dit ook zo wanneer dit slechts een wens is van de ouders?

Vrijetijdsbesteding kan bekeken worden als iets van mentale of spirituele waarde. Als een activiteit gevoelens van vrijheid en ongedwongenheid oproept (Mortelmans et. al, 2002). Daarnaast kan vrijetijdsbesteding gezien worden als dat wat vrij gekozen wordt en los staat van verplichtingen of "moeten". Hierbij zouden huishoudelijke taken, werk en school niet meetellen. Vrijwillige deelname en het gevoel hebben dit zelf bepaald te hebben zorgen ervoor dat iets voelt als vrijetijdsbesteding. Het eerder genoemde scenario van muziekles zou in dit geval niet tellen als vrijetijdsbesteding (Claeys et al., 1989)

Hoe vrije tijd ingevuld wordt verschilt enorm en is afhankelijk van meerdere factoren. Allereerst zijn er verschillen tussen jongens en meiden in wensen van vrijetijdsbesteding. Uit een enquête van Filius en Van Melik blijkt dat jongens vaker en verder van huis zijn dan

meiden. Daarnaast gebruiken jongens de openbare ruimte vaker 's avonds, terwijl meiden de voorkeur geven aan de openbare ruimte tijdens de middag.

Het is belangrijk om het concept van gender mee te nemen bij het gebruik en de inrichting van de openbare ruimte. In hun tijdsbesteding in de openbare ruimte, ervaren veel vrouwen dat de openbare overwegend volgens een binair, mannelijk en heteronormatieve is ingericht (Beebejaun, 2017). Openbare ruimtes zijn overwegend ingericht voor mannen. Ook de door Filius en Van Melik genoemde binaire verdeling van vrijetijdsbesteding draagt bij aan de *mismatch* die ontstaat tussen de framing van dagelijkse rechten binnen stadsplanning en de directe ervaring van onderdrukte groepen binnen urbane ruimtes (Beebejaun, 2017).

Ondanks de ontwikkeling van een feministische school binnen stadsplanning, blijft de integratie van seksegebonden perspectieven beperkt. Om van een overwegend mannelijke, heteronormatieve structuur af te komen, zal er minder gedacht moeten worden in een binaire verdeling van gender (Doan, 2010). Door de intersectionaliteit (niet te verwarrend met interseksualiteit) te erkennen, wordt de complexiteit van seksegebonden ervaringen binnen de openbare ruimte duidelijk (Crenshaw, 1991).

Dat de openbare ruimte een fijnere plek is voor mannen, komt ook naar voren in de enquête van Filius en Van Melik (2011). Vrouwen voelen zich 's avonds minder veilig en hebben regelmatig te maken met seksuele intimidatie. De stad en de inrichting van de stad draagt bij aan een seksegebonden ervaring en interpretatie van de openbare ruimte.

Daarnaast verschilt gebruik van de openbare ruimte met opleidingsniveau. Naarmate een tiener op een hoger niveau zit, spendeert hij of zij minder tijd in de openbare ruimte. Dit correleert volgens Van Melik en Filius waarschijnlijk met de toename in huiswerk wanneer een tiener een hoger niveau onderwijs volgt. Vwo'ers spenderen het minst vaak tijd in de openbare ruimte.

Tieners hebben voor verschillende soorten vrijetijdsbesteding verschillende soorten openbare ruimte waar ze gebruik van maken. *Places of interaction* zijn levendige plekken waar je kunt zien en gezien kunt worden. Skateparken of winkelcentra zijn hier voorbeelden van. Er is hier veel variatie en ruimte om nieuwe mensen te ontmoeten. Daarnaast zijn er *Places of retreat*. Hier voelen tieners zich vrijer en kunnen ze zich terugtrekken. Hier gelden minder regels.

Wat jongeren concreet doen tijdens het rondhangen is ook duidelijk geworden uit de eerder beschreven enquête. Jongens "chillen" en sporten meer, terwijl meiden vaker praten. Chillen valt voor een groot deel onder rondhangen, en is laagdrempeliger dan praten. Praten gaat over serieuze zaken, terwijl chillen een *relaxte* vorm van vrijetijdsbesteding is waarin weinig concrete afbakening aanwezig is. Grappen maken, commentaar op de omgeving en muziek luisteren valt (onder andere) onder "chillen" (Filius & van Melik, 2011, p. 28). De openbare ruimte wordt steeds meer en meer gemaakt. Er is volgens Lieberg (1992) sprake van een pedagogisering van de openbare ruimte als gevolg van toenemende stadsplanning, privatisering en handhaving (Sand, 2017). Als gevolg hiervan maken tieners hun eigen ruimte. Er wordt in die zin geïmproviseerd, of zoals Sand het noemt: "*gejamd*".

Dit is een dynamiek die haaks staat op de manier hoe activiteiten en de openbare ruimte voor jongeren (door volwassenen) georganiseerd wordt. Deze manier van organisatie uit zich vooral in een invalshoek die statischer en meer vooraf bepaald is (Zeiher, 2001). Tieners bepalen zelf wat de stad is en doen dit door hun manier van vrijetijdsbesteding. Deze ligt niet vast, is elk moment veranderlijk en heeft een drang naar prikkels (Edensor, 2005: 325).

Aan de hand van de anekdotes die in de inleiding verteld worden, maken Pleysier en Deklerck duidelijk dat overlast van alle tijden is. Daarnaast is de overlast die jongeren veroorzaken in hun vrijetijdsbesteding een hevig subjectief en interactief concept dat afhankelijk is van de "veroorzaker" en de "klager". Het gaat hier om gepercipieerde werkelijkheid: overlast is geen absolute realiteit (Pleysier en Deklerck, 2006).

Dat deze overlast geen absolute realiteit is, maakt de kwestie van hangjongeren extra lastig. Immers, wat wordt er fout gedaan? Of beter: welke wet wordt overtreden? Een burger heeft immers de vrijheid zijn tijd in te vullen zoals hij of zij dat willen. De frustratie over "hangjongeren" komt voort uit het gegeven dat mensen die jongeren in de openbare ruimte als storend ervaren zich buitengesloten voelen. Dit proces, zoals het zich volgens Laermans (2001) voltrekt stelt "de publiek-private kwestie letterlijk ter discussie". De straathoek, om maar een voorbeeld te noemen, wordt door de groep jongeren tot hun eigen gemaakt. Door deze toe-eigening van de openbare ruimte kan andere mensen uitsluiten of het gevoel geven dat dit gedaan wordt.

Het is wrang. Als we het idee van "jammen" met de openbare ruimte naast het idee van "annexatie" van de openbare ruimte leggen, kan men zien dat er verschillende belangen zijn die met elkaar botsen. Jongeren die op een creatieve manier bezig willen zijn in de openbare ruimte worden als overlast ervaren door de anderen die zich in diezelfde openbare ruimte bevinden. Als we uitgaan van het principe dat jongeren de "future citizens" zijn en dus niet de doelgroep van de openbare ruimte zijn, is er een clash tussen de beoogde invulling van de openbare ruimte en hoe deze daadwerkelijk gebruikt wordt. De *future citizen* moet tot de tijd dat hij een belastingbetalende, geld spenderende, volwassene is, bewegen door een stad waar geen ruimte wordt gemaakt voor haar aanwezigheid

2.4 Het creëren van ruimte

Deze clash tussen twee waarden is te verklaren aan de hand van de notie van Lefebvre's triad of space. In zijn publicatie *La production de l'espace* verdeelt de Franse filosoof de productie van ruimte in drie delen. De "eerste ruimte", die Lefebvre de *espace perçu* noemt, is de fysieke ruimte die wij empirisch waarnemen. Hoewel deze ruimte vooral een materialistische aard heeft, wordt deze ruimte volgens Lefebvre ook bepaald door de

aanwezigheid van de mens en de routines die uitgevoerd worden door de inwoner van de *espace perçu* (waargenomen ruimte).

De tweede ruimte, oftewel de *espace conçu* (afgeleid van het Franse woord voor begrijpen en verstaan), heeft vooral betrekking op de waardes die de ruimte uitdraagt. Zo zijn er in de ruimte om ons heen symbolen, tekens, logo's en waardes waar wij als mens ons wel of niet mee verbonden voelen. Twee kroegen die naast elkaar zitten en dus in de waargenomen ruimte (*espace perçu*) hebben waarschijnlijk een andere inrichting, schenken ander bier of hebben een ander publiek. Dit soort symbolen zorgen ervoor dat de "lezer" of "waarnemer" van de ruimte zijn eigen voorkeur heeft. Daarnaast betekent dit ook dat, omdat mensen allemaal verschillend zijn, we ook allemaal verschillende symbolen, tekens, logo's en waardes fijn vinden.

De derde ruimte, oftewel de *espace vécu* (afgeleid van het werkwoord voor leven), is de ruimte die ontstaat als product van de symbiotische relatie tussen ruimte en mens. De ruimte ontleent zijn betekenis aan symbolen, maar geeft ook vanuit de ruimte zelf betekenis aan symbolen. Dit kan een kerk zijn, maar ook een woonkamer of een plein.

Dit concept van de creatie van ruimte, dat voor veel hedendaagse geografen en filosofen een grote inspiratiebron was, geeft aan hoe gevoelig en subjectief de beleving van ruimte is. De productie en beleving van ruimte voor de een, is niet eenzelfde proces voor de ander. Dat dit een "allround" planning van de openbare ruimte in de weg zit zal niet nieuw zijn. Er is immers niet voor iedereen een ideale stad te maken. Wel is het belangrijk om mee te nemen wat de belangrijke processen zijn bij het "maken" van de ruimte. Omdat dit een enorm vrij proces is, verschilt dit enorm per persoon, groep of leeftijdscategorie.

Het is verder ook belangrijk om te realiseren dat de jongeren, ondanks het feit dat ze in hun beperkte ruimtelijke middelen vaak aangewezen zijn op de openbare ruimte (Menezes M., Arvanitidis P., Smaniotto Costa C., Weinstein Z., 2019), volgens de norm nog niet gewenst zijn. Jongeren die zich op straat bevinden en "hangen" worden nog vaak bestempeld als een bron van overlast. De uitleg op de website van de Nederlandse politie is wellicht het meest treffend:

"Wellicht ziet u ze bij u in de buurt; groepen jongeren die rondhangen. Veelal zoeken ze plekken uit zoals de ingang van het winkelcentrum, een park of het plein. Vaak klagen de buurtbewoners over geluidsoverlast of ervaren hinder van deze hangjongeren. De politie kan echter alleen ingrijpen als er daadwerkelijk strafbare feiten worden gepleegd. Bijvoorbeeld als deze jongeren vernielingen aanrichten." (Politie, z.d.)

De politie legt hier de nadruk op het plegen van strafbare feiten als zijnde strafbaar. Rondhangen en luid zijn, zijn dat niet. Hoewel mensen dit als overlast kunnen ervaren, is het voor de stadsplanner belangrijk om te realiseren dat deze plekken voor jongeren perfecte *places of interaction* zijn, waar ze gezien kunnen worden, cognitieve *skills* aanleren en anderen ontmoeten (Filius & Van Melik, 2011).

Om vragen over jongeren in de openbare ruimte te kunnen beantwoorden, is het van belang om een dieper begrip over de openbare ruimte te ontwikkelen. Eerder in dit hoofdstuk staan de verschillende soorten ruimte zoals Henri Lefebvre deze beschreef uitgelegd. Dit zijn de drie verschillende soorten ruimte. De *espace perçu*, *espace conçu* en de *espace vécu*. Oftewel, waargenomen ruimte, bedachte ruimte en de beleefde ruimte.

Volgens deze theorie zijn er verschillen in hoe de ruimte is ontwikkeld door bijvoorbeeld planologen, gemeentes en politici en hoe deze daadwerkelijk gebruikt, beleefd en ervaren wordt. Er zijn dus verschillen tussen hoe een ruimte bedacht wordt, en hoe deze beleefd wordt. Daarnaast verschilt tussen iedereen hoe een ruimte dan beleefd wordt. Dit kan zorgen voor frictie, overlast en ontevredenheid.

Toevoegend aan de verschillende manier hoe ruimte beleefd wordt, is het feit dat jongeren vaak uitgesloten worden bij de ontwikkeling van openbare of stedelijke ruimte. In zijn boek *Right to the City* (Recht tot de stad) beschrijft Lefebvre dat de stad een creatie is die tot stand komt door inbreng en creatie van alle inwoners. Volgens hem was dit echter niet meer het geval. De stad was een product geworden van een dominerende klasse.

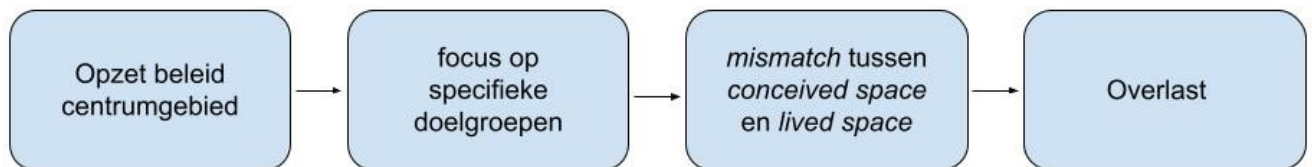
Jongeren zijn de groep die in dat geval vergeten worden. Zij worden vaak gezien als toekomstige inwoners. Niet als huidige inwoners. Bovendien trekken jongeren, gezien hun financiële situatie, vaak naar plekken die kosteloos begaanbaar zijn (Filius & Van Melik, 2011).

Tegelijkertijd wordt de stad, ook in Nijmegen, steeds minder vrij begaanbaar. Het lokale beleid heeft als speerpunt dat de stad geen *place to buy* meer moet zijn, maar een *place to be* moet worden. Dat klinkt mooi. Echter, moet er wel geld betaald worden om deel uit te mogen maken van de *place to be*. Winkels die vertrekken worden opgevuld door horeca. Dit gebeurt in Nijmegen op een dermate hoog tempo, dat bepaalde horecaondernemers hier al hun vragen bij stellen en zorgen over uiten (Van Ginneken, J., 2019). Daarnaast is horeca bij uitstek een sector waar mensen in de groep 12 tot 18 jaar geen bezoekje aan kunnen brengen.

Verder is het belangrijk om te begrijpen wat jongeren doen wanneer ze zich in de openbare ruimte bevinden. Het "rondhangen" van deze leeftijdsgroep lijkt wellicht nutteloos, saai en uit verveling ontstaan, maar is echter wel van belang voor de tieners. Zij bevinden zich op die leeftijd "tussen kindertijd en volwassenheid, tussen afhankelijk zijn en zelfstandig worden". Ze kunnen in de openbare ruimte vorm geven aan hun eigen identiteit '(Filius & van Melik, 2011). Dit ontnemen door jongeren te weren van de openbare ruimte, betekent het ontnemen van een plek voor jongeren om zich te ontwikkelen
Jongeren maken deze ontwikkelingen door op *places of interaction*. Levendige plekken waar je kunt zien en gezien worden. Voorbeelden hiervan zijn skateparken of winkelcentra. Hier is variatie en kunnen ze mensen ontmoeten. Ook zoeken jongeren *places of retreat* op. Hier voelen ze zich vrijer en kunnen ze zich terugtrekken. Hier ervaren jongeren minder regels. Jongeren die in de openbare ruimte *chillen* maken graag grappen, geven commentaar op de omgeving en luisteren muziek. '(Filius & van Melik, 2011, p. 28).

Hier tegenin gaand is de pedagogisering van de openbare ruimte. Door een toename in stadsplanning, privatisering en handhaving ontstaan er steeds meer regels in de openbare ruimte. Precies dat waar jongeren zich niet op hun gemak in voelen, en waar jongeren als niet geïstitutionaliseerde groep snel over het hoofd gezien worden.

2.5 Conceptueel model

In dit conceptueel model wordt in principe uitgegaan van het beleid dat op dit moment van kracht is in de gemeente Nijmegen betreffende het centrumgebied. Dit beleid is gefocust op het creëren van een *place to be*. Daarmee richt de gemeente zich op specifieke doelgroepen. Namelijk de jonge gezinnen en de fitte vijftigers. Daarmee negeren ze echter andere groepen die zich graag in de stad bevinden, zoals jongeren. Doordat deze groepen een openbare ruimte gebruiken die is ingericht voor anderen, gebruiken zij deze ruimte op een manier die niet vooraf zo bedoeld is. Het gaat hier om het “annexeren” van de openbare ruimte, zoals in het hoofdstuk “Vrijtijdsbesteding van tieners” beschreven. Het zelf creëren van ruimte, zoals jongeren graag doen, veroorzaakt frictie tussen verschillende groepen in de openbare ruimte. Dit zorgt uiteindelijk voor overlast.

3 Methodologie

3.1 Onderzoeksstrategie

Dit onderzoek is van kwalitatieve aard. Het is namelijk belangrijk dat de specifieke situatie van de Benedenstad en het Centrum goed en diepgaand beschreven worden. Om deze diepgang te waarborgen, is er op één gebied ingegaan. Het centrumgebied beslaat namelijk beide wijken. Deze wijken lopen afgezien van de gemeentelijke afbakening ook dermate in elkaar over dat ze min of meer hetzelfde karakter hebben. Een enquête, die voor dataverzameling van een grote groep relevant is, is bewust niet gekozen. Door interviews af te nemen met professionals die werkzaam in en mét de wijk zijn, kan er een diepgaand verhaal verteld worden over wat er zich in de wijk afspeelt.

Om toch een beeld te schetsen over jongeren en hoe zij zich bewegen binnen de stad, is er gekozen voor observaties. Dit is wellicht niet de optimale keuze, maar binnen de mogelijkheden die er waren ten tijde van een pandemie, wordt dit beschouwd als de meest ideale manier om data te kunnen verzamelen over jongeren, zonder ze zelf te spreken.

Daarnaast wordt het gemeentelijk beleid betreffende de wijken Benedenstad en Centrum geanalyseerd. Dit is gedaan om een beeld te kunnen schetsen over de ontwikkelingen binnen de wijk, op welke groepen dit is toegespitst en wat de gevolgen hiervan zijn voor de problemen binnen de wijk en de positie van jongeren binnen de wijk

Dat dit onderzoek van kwalitatieve aard is, wil nog niet veel zeggen, aangezien er verschillende soorten kwalitatief onderzoek zijn. Er zijn er namelijk vijf: narrative research, phenomenology, grounded theory, ethnography en case study (Creswell & Poth, 2018). Al deze verschillende soorten, zijn voor verschillende soorten onderzoek toepasbaar. Narrative research focust zich vooral op de "narrative" van een individuele ervaring. Phenomenology richt zich op de essentie van een gebeurtenis die meerdere mensen hebben meegemaakt. Grounded theory tracht om een theory te creëren als product van verzamelde data. Ethnography focust zich, zoals de naam doet vermoeden, op het onderzoek betreffende specifieke culturele groepen. De case study richt zich op het diepgaand begrijpen van een bepaalde casus (Creswell & Poth, 2018). Van al deze soorten onderzoek is de case study de meest passende benadering, aangezien er één casus (het centrumgebied) behandeld wordt.

Passend bij de case study is dat de diepgaande data-verzameling bestaat uit meerdere soorten bronnen (interviews, documenten, verslagen, audiovisuele materiaal), de duidelijke afbakening van de casus die onderzocht wordt (Creswell & Poth, 2018). Deze triangulatie van data zorgt voor een verhoogde betrouwbaarheid van het onderzoek (Peters, 2017; Vennix, 2016).

3.2 Onderzoeksmateriaal

Dit onderzoek is tot stand gekomen door vanuit verschillende perspectieven naar de wijken Benedenstad en Centrum te kijken. Allereerst is er een literatuurstudie uitgevoerd om kennis te vergaren over onderwerpen en concepten die relevant zijn voor dit onderzoek. Dit betreft de ontwikkeling binnen stadsplanning, maar ook jongeren, vrijetijdsbesteding en de openbare ruimte. Hierbij wordt gender ook meegenomen als een dimensie van openbare ruimte. Vervolgens is er onderzoek gedaan naar de wijken Benedenstad en Centrum. Dit is gedaan door te kijken naar het beleid dat momenteel van kracht is in de wijk. Aan de hand van dit beleid is goed te achterhalen hoe de wijk volgens beleidsmakers en de gemeente in elkaar zit en gebruikt hoort te worden. Door krantenartikelen te verzamelen en interviews met professionals in de wijk te houden is duidelijk geworden hoe de beleefde ruimte ervaren wordt. Door observaties te houden, is beter duidelijk geworden hoe jongeren de ruimte ervaren en zelf invulling geven aan de openbare ruimte.

Door interviews te houden met enerzijds een professional die “aan de kant van” de gemeente staat, en anderzijds met een professional die “aan de kant van” de bewoners staat, wordt er kennis vergaard over meerdere aspecten van de gebeurtenissen binnen de wijk. Door met een opbouwwerker te spreken die een achtergrond heeft als jongerenwerker, worden hier – ondanks het feit dat jongeren een weinig geïnstitutionaliseerde groep is – jongeren in bepaalde mate gerepresenteerd.

3.3 Dataverzameling

Er zijn op verschillende manier data verzameld. De wijkmanager, werkzaam bij de gemeente, is via een e-mailadres dat op de website van de gemeente staat eenvoudig te bereiken. Via Jongerenstip, een jongerenorganisatie in Nijmegen, was het mogelijk om een jongerenwerker te spreken. De jongerenwerker die aanvankelijk gecontacteerd werd, was echter werkzaam in Lindenholt. Deze jongerenwerker heeft toen de contactgegevens van de opbouwwerker in het centrumgebied doorgegeven, waarna een interview met de opbouwwerker werd gepland. Hier is dus in enige mate sprake van een sneeuwbal-methode.

De beleidsdocumenten die voor dit onderzoek zijn onderzocht, zijn vrij verkrijgbaar op de site van Gemeente Nijmegen. Alle, in dit onderzoek gebruikte, beleidsdocumenten staan in de referentielijst.

3.4 Data-analyse

Nadat de data is verzameld, is deze geanalyseerd. De interviews die zijn afgenomen worden getranscribeerd en meegenomen naar het volgende hoofdstuk. De observaties die uitgevoerd zijn, zullen gecombineerd worden met de interviews en analyse van beleidsstukken, om zo tot een antwoord op de deelvragen te komen. Hiermee wordt getracht de hoofdvraag te kunnen beantwoorden.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk zullen de uitkomsten van de beleidsanalyse, de afgenomen interviews en de uitgevoerde observaties samengebracht worden tot één geheel, om zo de deelvragen te kunnen beantwoorden.

4.1 Ruimtelijke ontwikkeling centrumgebied

Het centrumgebied bestaat uit de wijken Centrum en Benedenstad. Deel van de Benedenstad is de Waalkade. De Waalkade is, zoals de naam doet vermoeden, de kade en straat aan de rivier de Waal. Deze kade is een plek waar horeca gevestigd is en waar met plekken als het Holland Casino veel bezoekers aangetrokken worden. De Waalkade ligt weliswaar aan de rand van de Benedenstad, maar is met een paar wegen vrij direct verbonden met het centrum. Dit zorgt voor een mix van toerisme, horeca en wonen. Zoals de bewoners het zelf zeggen ligt de wijk “ingeklemd tussen tussen de Waal en de uitgaans- en winkelstraten in het centrum.” In de wijk wonen momenteel 2820 mensen (Allecijfers.nl, 2020)

De Waalkade is de afgelopen jaren ingrijpend veranderd. In september 2020 is het vernieuwde gebied officieel geopend. Aan de “nieuwe” Waalkade is er ruimte voor horeca met terrassen aan het water en kan er op het grasveld gelegen worden. Het gebied is uitermate geschikt voor dagjesmensen en mensen die hun vrije tijd willen doorbrengen. Zo is er een grasweide, een verlaging voor “theater aan het water” en zijn er zitplekken voor aan het water. Daarnaast is er een waterobject en een speelobject in samenwerking met schoolkinderen. Vooral door de focus op voetgangerspaden, zitplekken aan het water, terrassen en het weren van doorgaand verkeer is de waalkade bij uitstek een plek geworden die bezoekers van Nijmegen en omstreken kan aantrekken en vasthouden, daarnaast is er stallings gelegenheid voor fietsers. De verbinding met de binnenstad is door de komst van een lift bij de veerpoorttrappen verbeterd en inclusiever geworden voor minder valide mensen.

De herinrichting en vernieuwing van de Waalkade is tot stand gekomen doormiddel van een uitgebreid participatieproject. Via meerdere kanalen kreeg de gemeente ideeën toegestuurd over hoe de Waalkade ingericht zou moeten worden. Deze, in totaal 850, ideeën zijn teruggebracht tot drie concrete scenario's. Alle scenario's zijn door middel van een enquête voorgelegd aan de stad. Uitgaande van de omgevingswet wordt de gemeente verplicht gesteld een participatietraject te organiseren bij nieuwe projecten. Hoe dit moet, is echter niet vastgesteld. Nijmegen heeft betreffende de vernieuwde Waalkade naar eigen zeggen een “uitgebreid” traject opgezet. Hierin zijn Jongerenstip of Bindkracht 10, beiden organisaties die werken voor het welzijn van onder andere jongeren, niet bij betrokken geraakt (Bijlage 2).

In het centrumgebied zijn er geen grootschalige vernieuwings- of herinrichtingsprojecten geweest. De ontwikkelingen in de binnenstad hebben veelal te maken met het geven van een andere invulling aan reeds bestaande panden

4.2 Beleidsvoering Nijmegen

Het centrumgebied heeft in Nijmegen een belangrijke economische functie. Het is de plek waar veel winkels en horeca ondernemingen zijn gevestigd. In de transformatie aanpak van Nijmegen, opgesteld in 2017, wordt duidelijk dat de Nijmeegse binnenstad aan het veranderen is. Mensen bestellen meer via internet en gaan minder vaak de stadscentra in, dit is een landelijke trend waar ook Nijmegen op inspeelt. Zo zijn in de binnenstad de bezoekersaantallen voor de detailhandel afgenomen, en wordt vermoed dat de bezoekersaantallen voor de horeca toegenomen zijn. In Nijmegen blijft de bezetting van parkeergarages namelijk nagenoeg gelijk.

Dat de binnensteden wél bezocht worden terwijl fysieke handel minder gebeurt, is precies waar de gemeente op inspeelt. Horeca wordt meer bezocht, terwijl in algemene zin winkels in aantallen afnemen. De voornaamste functie van de stad is niet meer het centrum van winkels en funshoppen te zijn, maar om een gezellige plek te zijn waar mensen elkaar ontmoeten en langer blijven.

Nijmegen is niet de enige stad die dit voornemen heeft. Zo heeft Den Haag de Nieuwe Haagse Passage reeds omgetoverd tot een "place to be". Interessant is om te melden dat het volgens de ontwikkelaars van dit project een "winkelstraat is waar mensen graag samenkomen" (ASR, 2019). Hier ligt de focus op het aanbieden van een plek voor de "young, urban en trendy" door het aanbieden van hippere winkels zoals de Distrikt Nørrebro. Dit wordt vergezeld met genoeg gelegenheid om er eten te halen en langere tijd te blijven. Wie op de site van deze passage kan zien dat er naast genoeg winkels ook lunchtentjes, vergaderplekken en slaapgelegenheden is.

Ook buiten de randstad wordt dit proces in werking gezet om binnensteden toekomstproof te houden. Zo worden er in Limburg bijeenkomsten georganiseerd om te filosoferen over de toekomst van de binnenstad als plek om elkaar te ontmoeten.

De plannen die de gemeente heeft (gehad) met de binnenstad, zijn duidelijk geformuleerd:

"het proces in de binnenstad van "place to buy" naar "place to meet" willen we zoveel mogelijk ondersteunen. Meer ruimte voor horeca hebben we de afgelopen periode mogelijk gemaakt door ondersteunende horeca toe te staan bij winkelconcepten, wat functiemenging tot gevolg heeft gehad. We hebben ruimere regels voor lichte horeca-concepten (lunchroom, koffiebar, ijssalon) in delen van de Binnenstad. Uit de Stadscentrummonitor blijkt dat het aantrekken van doelgroepen als ouderen en gezinnen met kinderen kansen biedt. We willen de binnenstad aantrekkelijker maken voor deze doelgroepen."

Het beleid is eenduidig: meer horeca, meer mogelijkheid om te kunnen blijven plakken bij winkelconcepten en mikken op het aantrekken van ouderen en gezinnen met kinderen. Toch blijkt dit beleid zijn piek te bereiken, gezien het feit dat sommige Nijmeegse horeca ondernemers, gesteund door Koninklijke Horeca Nederland, aangeven dat de stad aan zijn maximum zit en het kwetsbaar kan zijn voor de stad als plek lokale boetiekjes en funshoppen (Van Ginneken, J., 2019).

4.3 Jongeren als vijand van de stad

Het mikken op het worden van een *place to be* lijkt meer het volgen van een trend te zijn dan het *toekomstproof* maken van de stad. Het open imago van de stad wordt overgenomen door straatjes waar funshoppen steeds minder zin krijgt door de vele cafés en lunchtentjes. Met minder plekken waar het kijken in de etalage normaal is, zoals bij winkels wel het geval is, wordt een straat of gebied exclusief voor hen die geld uit te geven hebben aan een lunch of diner.

Waar men er van uit mag gaan dat de gemeente het beste voor heeft met alle bewoners en doelgroepen, lijkt de realiteit anders en gebaseerd op de economische belangen van de stad. Het huidige beleid resulteert immers in het negeren van de inwoners, die willen zien dat er een halt wordt toegeroepen aan de komst van nieuwe horecagelegenheden. Daarnaast worden jongeren, die minder geld te besteden hebben, een kleinere bewegingsradius en andere interesses hebben, de stad uitgedwongen. De plekken aan de Waalkade waar meer ruimte is, zijn ook niet voor hen ingericht. Het centrum als hangplek is namelijk de economische motor van de stad, waar de focus gelegd wordt op het uitgeven van geld.

De binnenstad is door de vele horeca ondernemingen, die tijdelijk zijn omgetoverd tot afhaaloket voor een *coffee to-go*, bij uitstek een plek geworden voor wandelaars. Vooral bij het punt waar de Stikke Hezelstraat overloopt in de Lange Hezelstraat, waar immers veel horeca is, ontstaat als het ware een start- en eindpunt voor ieders wandeling. Jongeren zijn hier eigenlijk niet te vinden. Jongeren zoeken namelijk graag de ruimte om hun eigen ruimte te creëren én een plek die gratis toegankelijk is. Dat resulteert in het feit dat jongeren zich vooral op plekken bevinden waar ze meer hun eigen gang kunnen gaan, zonder dat ze in de directe sfeer zitten van een onderneming of "hogere kracht" die hen oplegt hoe de ruimte gecreëerd moeten doen. In een metafoor die aansluit op het concept van *jammen*, zoeken jongeren de ruimte om zelf muziek te maken, in plaats van dat ze moeten dansen op de muziek van anderen.

De openbare ruimte, die per definitie schaars is, wordt weinig aan jongeren "gegeven". Van Ginneken geeft aan dat er voor jongeren een basketbalveldje is en dat er verder wat speeltuintjes zijn. Door de nieuwe visies die over speeltuintjes ontstaan zijn, moeten er volgens Van Ginneken geen kant-en-klare wipkippen en schommels neergezet worden, maar moeten de kinderen het zelf gaan opzoeken:

"Dus de traditionele speelplekken die richten we eigenlijk amper meer in met wipkippen en glijbanen, we gaan ook veel meer uit van dat de stad zelf uit moet nodigen tot- tot bewegen en spelen" – Marjo van Ginneken

Het staat bijna haaks op wat Van Ginneken in de seconden daarna uitlegt. Er zijn volgens haar inderdaad weinig voorzieningen voor jongeren, maar ziet geen ruimte voor de voorzieningen voor jongeren. Want: "want wat verwacht je van jongeren van die leeftijd? ja een skatepark bijvoorbeeld he? Of een bmx-baantje, dat is een beetje wat je doet voor jongeren van die leeftijd, een voetbalveldje." (Bijlage 1). Enerzijds volgt Van Ginneken de ontwikkeling waarin de stad meer uit moet nodigen tot eigen invulling, waar afgestapt wordt van de vorm waar de, van tevoren geplande, *conceived space* dominant is. Anderzijds beschouwt ze het als een probleem wanneer jongeren het centrumgebied gebruiken als canvas voor hun sociale wereld, waarin de *lived space* domineert.

Toegegeven, Marjo van Ginneken is geen jongerenwerker, maar staat wel middenin het netwerk in het centrumgebied. Het “jammen” met de openbare ruimte, zoals jongeren graag doen (Sand, 2017), lijkt niet samen te kunnen gaan met de benadering van Marjo. Die pleit immers – in hypothetische zin – voor toegewezen plekken voor jongeren waar zij zich kunnen bevinden. Dat van Ginneken hier wél over spreekt in de context van mensen die samen sporten aan de Waalkade of de rust opzoeken in de zen-tuin in Benedenstad, maakt het net iets schrijnender.

Wanneer het gesprek uitkomt op de herinrichting van de Waalkade en of jongeren daarbij niet meer in de spotlight hadden mogen staan om meer ruimte of voorzieningen voor hun doelgroep te krijgen, zegt de wijkmanager dat de jongeren daar prima naartoe kunnen, maar dit niet willen omdat er te weinig spanning en reuring te vinden is. Dat er zo weinig reuring is, is logisch. Reuring is nou eenmaal niet te vinden om een dor stuk gras. Want, jongeren liggen écht wel graag op een ligweide, blijkt uit observaties. Zo liggen op zonnige dagen de twee parken in het centrumgebied (Valkhofpark en Kronenburgerpark) zo vol dat deze ontruimd worden door BOA's. Toch lag er op dat moment niemand op de ligweide aan de Waalkade. Het ligt niet aan de jongeren dat zij daar niet willen *jammen* met de ligweide, want dat gebeurt wel degelijk in de andere parken. Achterstallig onderhoud zorgen ervoor dat de ligweide vooral zand is. Het grasveld, dat vlak voor de zomerfeesten in 2019 ingezaaid is, blijft dor en droog (Van Ginneken, 2020). Dit komt volgens datzelfde artikel, waarin grasexperts aan het woord zijn, door tekorten in het budget.

Overigens is op de plattegrond van de nieuwe Waalkade te zien dat er in samenwerking met schoolkinderen een speelobject is verwerkt, iets wat niet met jongeren gebeurt is. De wijkmanager vertelt dat er in samenwerking met Jimmy's (tegenwoordig JongerenStip, red.) ook jongeren bij betrokken zijn geweest bij de herinrichting van de Waalkade, terwijl Maarten Bevers, opbouwwerker in het centrum, hier geen weet van heeft. Het wordt de jongeren dus “verweten” dat zij de ligweide niet gebruiken omdat deze plek voor hen te saai is, terwijl deze plek simpelweg niet goed onderhouden wordt.

4.4 Overlast en aanpak

De Waalkade is over het algemeen een plek waar veel mensen wandelen, genieten van het uitzicht of de horeca bezoeken. Vooral door de ontwikkelingen zoals beschreven in het hoofdstuk Ruimtelijke Ontwikkelingen is de Waalkade een plek geworden waar mensen in hun zoektocht naar vermaak hun heil vinden. Toch is de Nijmeegse Waalkade niet – altijd – de gezellige plek geweest die het volgens de gemeente zou moeten zijn of worden. Al in 2016 beschrijft de Gelderlander dat de Waalkade een plek is waar mensen zich op problematische wijze bevinden. Niet alleen Nijmegenaren zelf, maar ook mensen van ver buiten de stad verzamelden zich aan de Waalkade met motoren en auto's. Er werd in die tijd door de bewoners veel geklaagd over de geluiden van geschreeuw, gelach en muziek veroorzaakt door de groepen die met auto's afspreken aan de Waalkade. Dat probleem werd na snelheidscontroles en extra controles veelal verholpen.

Het beleid is echter niet op alle vlakken even logisch en evenredig. Dat het luidruchtig bezetten van parkeerplekken, drugs dealen en straatracen met harde hand aangepakt worden, lijkt logischer dan het beleid dat gevoerd wordt bij het basketbalveldje. Zo geldt er een zero-tolerance beleid en worden zelfs jongeren die na 22:30 aan het basketballen zijn op het basketbalveldje op de bon geslingerd. Dat jongeren te beboeten zijn door te laat op sportveldjes te zijn, laat goed zien dat jongeren buitensporig hard aangepakt worden. Deze maatregel lijkt namelijk niet evenredig streng te zijn met de klachten van de bewoners.

Het algemene beleid dat gevoerd wordt in het centrum en de Benedenstad lijkt naast jongeren óók de inwoners te negeren. In de “Bewonersvisie”, die in 2018 is opgesteld door het wijkcomité van de wijk Benedenstad, is namens de bewoners van Benedenstad uiteengezet wat de problemen zijn. De bewoners, die overduidelijk trots zijn op de wijk die zij hebben “verdedigd tegen de plannen van projectontwikkelaars” zijn ontevreden met het beleid dat de gemeente voert. Deze lijst die is opgesteld door deze bewonersgroep bestaat namelijk vooral uit de nare gevolgen van het verruimde beleid voor horecavergunning en de verruiming van openingstijden van winkel. De klachten die zij ervaren gaan vooral over café’s en hun bezoekers die overlast veroorzaken, het evenementenseizoen dat steeds langer duurt en de toename van hotels en B&B’s in de woonstraten.

4.5 Aanpak overlast namens jongeren

De stad is hoe dan ook een populaire plek, ook voor jongeren. Maarten Bevers, opbouwwerker in de wijk, beaamt dit. Ook beaamt hij dat jongeren een deel zijn van het “overlastprobleem”. Maar, het centrum is een complex gebied waar veel verschillende groepen belangen en wensen samenkomen. Aan de complexiteit van de wijken in het centrum, voegt Bevers nog de dimensie *anonimiteit* toe. Door de aantrekkingskracht van het centrum, bevinden zich in de stad veel jongeren die niet uit het centrumgebied, of überhaupt Nijmegen, komen. Wanneer er overlast veroorzaakt wordt, op welke manier dan ook, gebeurt dit vaak niet door de jongeren die in de wijk zelf wonen. Eventuele maatregelen die getroffen worden tegen de veroorzaakte overlast, zoals een zero-tolerance beleid, sluitingstijden van het basketbalveld met aangelegde tafeltennistafel of extra handhaving bestraffen daarnaast niet perse de jongeren die er de oorzaak van waren. Jongeren die op de bon geslingerd worden, zijn niet perse jongeren die al eerder waarschuwingen hebben gekregen voor het opzoeken van de grenzen. Want: *“jongeren zijn onderweg naar volwassenheid en die zullen gewoon grenzen gaan opzoeken. Dat is een gegeven.”* (Bijlage 2). Dat het meedogenloos op de bon slingeren van jongeren niet werkt, en nog meer frustratie zal veroorzaken bij jongeren, vertelt Bevers verder in het gesprek.

Bevers snapt dat bewoners van het gebied overlast ervaren, maar vindt dat er wel een nuance aangebracht moet worden. Hierin geeft de opbouwwerker de belangrijke kanttekening dat omdat de jongeren het goed recht hebben om zich in de wijk te bevinden, ze zich niet alles kunnen veroorloven. Maar, zegt de opbouwwerkers, de omwonenden weten dat ze in het centrumgebied zijn gaan wonen. In het geval van overlast in gesprek kunnen gaan met elkaar, lijkt de gulden middenweg. De opbouwwerker pleit voor investeringen van de gemeente in het opbouwwerk, ook in goede tijden. Zo kan er in goede én slechte tijden gecommuniceerd worden. Door in goede tijden te bouwen aan het netwerk – waar dus investeringen voor nodig zijn – kan er in slechte tijden goede oplossingen worden gevonden.

Dat netwerk, is er momenteel niet. Wie op zoek gaat naar een jongerenwerker in het centrum, belandt uiteindelijk bij Maarten Bevers: De opbouwwerker. Hij is geen jongerenwerker, maar heeft wel een geschiedenis in die richting en is altijd bereid met iedereen in gesprek te gaan.

Want in gesprek gaan werkt. Uit eigen ervaringen van Maarten Bevers, waarin bewoners in gesprek gingen met jongeren die zich veel in de wijk bevonden en oorzaak waren van overlast, vertelt hij dat wanneer er in gesprek gegaan wordt met de veroorzakers van irritaties en frustraties bij bewoners empathie en begrip ontstaat. Wanneer er geen gesprek tussen partijen plaatsvindt, of wanneer bewoners zich niet serieus genomen voelen in hun klachten, neemt de problematiek alleen maar verder toe. Het harder schreeuwen om maar gehoord te worden komt op de plek van empathie, en het geluid dat mensen die in het centrum zijn gaan wonen sowieso al hadden kunnen zien komen, wordt minder getolereerd.

Het centrumgebied is drukker, meer divers en voor de jongeren spannender. Dat eist een andere aanpak dan woongebieden. Volgens Maarten Bevers is het essentieel om bij de aanpak van dit soort problemen jaar in, jaar uit, te investeren in jongerenwerk. Door de complexiteit is het lastiger om in te schatten welke aanpak per situatie nodig is. Daarvoor is vertrouwen nodig vanuit de gemeente en welzijnsorganisaties. Wie meer tijd kan en mag doorbrengen met de jongeren, bouwt een betere band op. Daarvoor zijn “uren” nodig, zegt de opbouwwerker, die zelf aangeeft dat het werk in de wijk soms een *urentechnische* kwestie is.

Pleiten voor een hechter netwerk heeft naast het in gesprek kunnen gaan met jongeren, bewoners en instanties ook als gevolg dat problemen aangepakt kunnen worden door de juiste instanties. Want, in het centrumgebieden doen zich simpelweg andere problemen voor dan in de wijken met hoofdzakelijk een woonfunctie:

“Hier bij ons in het centrum heb je natuurlijk ook gewoon criminaliteit, dus bijvoorbeeld straatdealen en dat soort zaken. Dat is geen jongerenwerk, terwijl het wel jongeren kunnen zijn die dat doen. Snap je? Ik geloof ook niet dat het raadzaam is om daar een jongerenwerker op te zetten, want dan spelen er gewoon hele andere belangen en (...) gelden er andere mores.” – Maarten Bevers (Bijlage 2).

Om vooruitgang te boeken en problemen op te lossen bij de kern, is er dus baat bij intensieve investering in de jeugd en jongerenwerk. En dat praten met en investeren in jongeren werkt, is niets nieuws. In de Amsterdamse Diamantbuurt heerste jarenlang een groep criminele jongeren die de buurt terroriseerde. Wie leest over de gebeurtenissen in de wijk, merkt snel dat er parallellen lopen met de uitspraken van de Nijmeegse opbouwwerker. Buurtbewoners voelden zich onveilig, maar werden niet serieus genomen. Het bestuur had geen beeld van wat er speelde in de wijk, en kon niet adequaat optreden. Het beleid was zo nu en dan repressief, maar werd in voorspoed losgelaten, waardoor de situatie wederom escaleerde. In de Diamantbuurt groeiden probleemjongeren uit tot criminelen en leden van drugsbendes in de georganiseerde misdaad. Dit onderzoek wilt niet zeggen dat het centrumgebied afstevent op de titel “Diamantbuurt 2.0”, maar er zijn veel parallellen.

De Diamantbuurt is ook schoolvoorbeeld voor de effectiviteit van investeren in jongeren. De welzijnsorganisatie Combiwel geeft jonge kinderen de ruimte om op te groeien en zich te ontwikkelen op een positieve manier. Hiermee verbreken ze de trend van jonge broertjes die in de voetstappen treden van hun criminele grote broers. In de Diamantbuurt is het netwerk dat bestond uit jongerenwerk en de politie opgevuld door straatcoaches, om het – te grote – gat tussen de professionals in de wijk en de politie op te vullen. De les? Een nauw netwerk werkt.

Maar, wilt de gemeente wel praten en investeren in de jongeren? Zoals Maarten Bevers aangeeft is er sprake van criminaliteit en overlast, maar hebben jongeren wél het goed recht om zich in de wijk te bevinden. Daar tegenin gaat de benadering van Marjo van Ginneken, aangezien de stad als economisch hart niet moet voorzien in ruimte voor jongeren, maar ruimte voor geld verdienen, wat sinds het centrum een place to meet is, gebeurt door het aanbieden van vermaak. Dat beleid, dat sinds een aantal jaren vorm geeft aan de veranderingen in het stadsgebied, lijkt de hoofdvraag bijna al te beantwoorden. In jongeren in de binnenstad heeft het stadscentrum weinig, want "Ze zorgen voor extra overlast, want die gaan hangen, want ze kunnen nergens naar binnen, want ze hebben geen geld. Dus ze voeren de druk op het centrum alleen maar op" (Bijlage 1).

Het is dubbel, want zoals aangegeven wordt door beide professionals hebben de bewoners te maken met de lusten én de lasten van wonen in het stadscentrum. Dat bewoners kunnen rekenen op een bepaalde mate van ongemak is geen verrassing. Maar, zoals we eerder hebben gezien, loopt het beleid uit de hand. Niet alleen volgens de bewoners, die handelen vanuit hun eigen belevingswereld, maar dus ook vanuit andere ondernemers. En wanneer beleid niet werkt, is het dan wel in het belang van de stad om hier mee door te gaan?

4.6 Het recht tot de stad voor de jongeren

Maar is er dan wel een Right to the City voor jongeren? De speeltuinen die er zijn, zijn bedoeld voor kinderen tot en met 12 jaar. En de nieuwe speelplekken die er komen, bevatten geen kant en klare speeltoestellen, maar moeten uitnodigen tot een eigen interpretatie en invulling aan ruimte. Maar, wanneer jongeren dit doen, worden zij gezien als overlastveroorzakers en vervuilers.

Wie naar de stad als een plek voor iedereen kijkt, heeft het in deze situatie bij het verkeerde eind. De stad is inderdaad vrij toegankelijk voor iedereen, in de zin van dat de winkelstraten niet met poortjes afgesloten zijn zoals bijvoorbeeld op de Nederlandse treinstations. Maar wie zich welkom wilt voelen in het stadsgebied, moet geld op zak hebben. Het centrum, daar moet geld verdiend worden en moet grandeur uitgestraald worden, want dat is goed voor het imago van de stad en de professionals die zich, gebaseerd op de economische gezondheid en de culturele uitstraling van de stad, vestigen in Nijmegen. Jongeren ruimte geven in de binnenstad, voert de druk op de toch al schaarse ruimte op en dat is volgens Van Ginneken niet waar het College en de raad op zit te wachten.

Het lijkt het klassieke – door Henri Lefebvre beschreven – plaatje te zijn waar kapitalisme en het economisch belang van de stad (specifiek de wijken in het centrumgebied) de upper hand hebben. Niet alleen de jongeren, maar ook de volwassen bewoners – die zichzelf verenigen middels het buurtcomité – zelf zien "hun" wijk opgeslokt worden door een horecabeleid dat overlast in de hand speelt. Het verschil tussen jongeren en volwassen bewoners is echter dat de horecavoorzieningen niet op jongeren of hun wensen zijn toegespitst. Wie volwassen is, kan naar binnen bij de kroegen die in aantal toenemen, 16-jarigen komen niet binnen.

4.7 Jongeren als deel van planologie

De stad zoals Lefebvre het beschreef, was van en door alle inwoners. Ondanks het feit dat ontwikkelaars verplicht worden een bepaald – niet in de omgevingswet gespecificeerd – participatietraject te betrekken bij projecten als het vernieuwen van de Waalkade, is er steeds minder sprake van een stad als product van het recht tot de stad. Vooral vanuit het perspectief van jongeren, een groep die weinig betrokken wordt bij stadsinrichting en zichzelf lastiger kan verenigen, is er weinig mogelijkheid om betekenis en vorm te geven aan de stad en de ruimte om hen heen.

Maarten Bevers merkt dit ook. Jongeren worden niet meegenomen bij de inrichting van een wijk, waardoor de enige voorzieningen in de wijk gericht zijn op kinderen. De speelvoorzieningen die er zijn, zijn dus voor kinderen van basisschoolleeftijd. Vooral in de leeftijdsgroep 12 tot 18 hebben jongeren een goede plek nodig om zich te ontwikkelen. Is die ruimte er niet? Dan gaan jongeren de wijk in en zich op plekken bevinden die in de anonimiteit liggen. Zij geven dan hun eigen betekenis aan een stuk ruimte, “annexeren” die straathoek (zoals beschreven in hoofdstuk 2) en veroorzaken ze irritatie bij de omwonenden

Er moet gecommuniceerd blijven worden, en dat is niet makkelijk, vertelt de opbouwwerker. Hij heeft ervaring als voorzitter van buurtavonden over overlast waarin volwassen buurtbewoners in gesprek gingen met luidruchtige jongeren. En dat werkt. Het beeld dat over de jongeren in de wijk wordt geschetst, wordt gevoed door opgelopen frustraties en irritaties. Maar wie de twee groepen in gesprek met elkaar laat gaan, kan rekenen op meer empathie. Wie meebeslist over nieuwe voorzieningen in de buurt, wordt automatisch een soort “ambassadeur” van die beslissing.

Het is wederom terug te brengen naar de rode lijn van Maarten Bevers: het netwerk. Waar belanghebbenden praten met elkaar, ontstaat een netwerk. Denk aan een hechte dorpsgemeenschap waar “ons kent ons” geldt: daar wordt meer rekening met elkaar gehouden. Jongeren die het gevoel hebben dat ze ergens bij horen, en het gevoel hebben dat een plek van hen is, zullen het goed achterlaten.

Het schoolvoorbeeld voor de kracht van een netwerk opbouwen door in gesprek te gaan is het provinciehuis in Arnhem. De locatie komt in veel aspecten met elkaar overeen. Het is een plek in het stedelijk gebied, het biedt veel reuring en spanning, is populair onder jongeren die niet per sé uit de wijk komen en er was veel sprake van overlast. Daar is nu een einde aan gekomen.

Het provinciehuis, gelegen in Arnhem, is een ideale plek voor skateboarders. De vloer is mooi glad en egaal, de bankjes zijn een ideale hoogte voor slides en grinds en de trappen zijn door de verschillende hoogteniveaus ideaal voor alle soorten skaters. Onbedoeld gingen er marmeren platen kapot en ontstond er slijtage aan de trappen doordat de skaters met de ijzeren constructie erover grinden (glijden, red.)

Dit zijn problemen van de verleden tijd, de skaters worden nu zelfs gekoesterd. Dat betekent dus dat er geen zero-tolerance beleid is gekomen en dat er geen boetes uitgedeeld worden aan onwelkome bezoekers. In de Gelderlander (Kock, 2021) is te lezen hoe de gemeente op speelse wijze in gesprek is geraakt met de onofficiële leider van de groep: Douwe Macaré, een Nederlandse pro-skater die tot de wereldtop behoort. Samen met Macaré, die in een Whatsapp-groep zit met zo'n 150 skaters, wordt er nu op gelet dat er niet op de glasplaten geland wordt, dat het afval opgeruimd wordt en dat de obstakels netjes opgeruimd worden.

Wie het artikel leest, kan makkelijk inzien dat dit bijna een letterlijke navolging van het Right to the City is. En zoals Macaré het zelf zegt: “De provincie is er voor de samenleving” (Gelderlander, 2021). De stad is van iedereen, ook van skaters, vaak genoeg een groep die gewerd wordt met waarschuwbordjes en skatestoppers (een middel dat op straatmeubilair geplaatst wordt om skaten te ontmoedigen, red.). Wie het artikel leest, ziet ook in dat dit precies is wat Maarten Bevers als oplossing ziet. Een netwerk creëren waar naar oplossingen, begrip en medeleven wordt gezocht.

Jongeren niet betrekken bij de planologische ontwikkelingen van een wijk zorgt er ongetwijfeld voor dat er frictie zal ontstaan tussen de ruimte zoals deze bedoeld is en zoals deze gebruikt zal worden, en wordt immers een groep mensen vergeten die de grenzen opzoekt (Bijlage 2). Wie de ruimte enkel inricht voor de 50-er en het jonge gezin, vergeet simpelweg een deel van de maatschappij te betrekken bij de stad. Is dat het Right to the City?

4.8 Jammen in het Nijmeegse centrumgebied

Het betekenis geven aan eigen stukken ruimte, gebeurt in Nijmegen vooral op plekken waar jongeren even van de radar kunnen verdwijnen, ongestoord kunnen chillen en niet te snel gecorrigeerd worden. In het centrumgebied zijn plekken als Plein 44 en het Joris Ivensplein populair. In tegenstelling tot andere plekken in de binnenstad, is hier weinig sprake van “voorgekauwde” gedragsnormen of van tevoren bepaalde betekenissen in de openbare ruimte. Jongeren zoeken een plek waar ze zelf betekenis aan kunnen geven, waar ze grenzen op kunnen zoeken, maar vooral waar ze kunnen zien en gezien worden.

Het opzoeken van de reuring, zoals jongeren zo graag doen, is in principe niet zo veel verschillend van de rest van de bezoekers van het centrumgebied. Mensen die een middagje naar Nijmegen gaan om te shoppen of een avondje op het terras willen zitten, zijn allemaal op zoek naar een vorm van vermaak. De reuring opzoeken, is dus eigenlijk van alle leeftijden en groepen.

Wat wel verschilt, is dus de manier waarop jongeren de reuring opzoeken. Want jongeren zoeken, zoals eerder vermeld werd, een plek waar ze hun eigen betekenis aan kunnen geven. Hier is de *lived space* een sterker deel van de omgeving. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld straten met terrassen, waar de logo's, inrichting en bedrijvigheid al tot bepaalde acties dwingt, en de bezoekers dus meer onderhevig maakt aan de *conceived* - vooraf ingerichte - *space*. Dat wordt in Nijmegen ook duidelijk. Waar jongeren zich bevinden is nauwelijks horeca te vinden, en waar horeca is zijn de bevolkingsgroepen te vinden waar het beleid zich op toespitst.

In essentie leent het centrumgebied zich daar ideaal voor. Vooral het stratenpatroon in Benedenstad kronkelig en afgeschermd, ideaal om afgeschermd, *off the radar* te kunnen hangen. Maar, die beschutte ruimtes bevinden zich wel in een dichtbebouwd deel van Nijmegen. En dat zorgt óók voor overlast.

“Op het raadhuis, bijvoorbeeld, als daar ‘s avonds een groep jongeren zit: dat is een klankkast, he? De binnenstad is natuurlijk heel dicht bebouwd, dat betekent dat iets heel vaak een klankkast is, dat hoort ook bij het centrum, he?” – Marjo van Ginneken

Geluidsoverlast is niet de hele dag door een probleem, maar eigenlijk alleen 's avonds. En dat is juist wanneer jongeren in de stad zijn. Een ritme in de stad dat meerdere malen is waargenomen in observaties is dat de jongeren de stad "overnemen" zodra de afhaaloketten sluiten en de ouderen uit de stad verdwijnen. Op dat moment doen zich - meer dan overdag - groepjes jongeren voor in de stad. Ook voor deze leeftijdsgroep is de avond een moment van vermaak en ontspanning. In tegenstelling tot andere groepen zoeken zij dit niet op het terras of thuis voor de buis, maar in de openbare ruimte. En in een stad die steeds meer zal gaan verdichten, zal er nog meer geluidsoverlast komen.

Door de behoefte van jongeren om zich te ontwikkelen in de openbare ruimte alleen als overlast zien en zodoende ook te bestrijden als overlast, betekent dat zij stelselmatig genegeerd worden als rechtmatig gebruiker van de stad. Terwijl er in het Nijmeegse beleid genoeg ruimte voor de Nijmeegse horeca is, wordt overlast veroorzaakt door jongeren aangepakt.

Ruimte "geven" aan jongeren om hierin zichzelf te kunnen ontwikkelen, is niet rendabel. En het economische belang van het centrum is nou eenmaal het belangrijkste. Marjo van Ginneken legt uit dat aan dit beleid weinig te veranderen is. Hierin worden niet enkel jongeren benadeeld, maar ook de inwoners die klachten ervaren. Zij erkent de benarde positie van de bewoners van deze wijken, en geeft aan dat het lastig is de balans hier te vinden. De bewonersgroep geeft zelf aan dat ze zich bewust zijn van de lusten én lasten die zich voordoen bij wonen in de nabijheid van het centrum, maar geven aan dat het momenteel de spuigaten uit loopt. Het lijkt een onomkeerbaar gevolg van het veranderende winkelgedrag van consumenten, waardoor leegstaande winkelpanden opgevuld worden met horeca en de winkels die er nog zijn langer open mogen blijven om te kunnen concurreren met andere binnensteden (Verordening Winkeltijden Nijmegen, 2013). Het is wederom een koppeling naar het ontwortelen van het sociale, en het in de hand spelen van het economische zoals in hoofdstuk 4.6 werd beschreven.

5. Conclusie, aanbeveling en discussie

5.1 Conclusie

Dit onderzoek heeft zich gefocust op de wijken in het centrumgebied, namelijk Benedenstad en Centrum. Vanuit beleid, interviews en observaties is gekeken naar deze twee wijken, om de hoofdvraag te beantwoorden. De hoofdvraag in dit onderzoek luidt: "Wat is de positie van jongeren in de openbare ruimte in de Nijmeegse wijken Benedenstad en Centrum?"

5.1.1 Analyse van resultaten

De gemeente Nijmegen heeft, net als andere gemeenten, een duidelijk beeld voor de toekomst. Uit de beleidsdocumenten die van toepassing zijn op de wijken Centrum en Benedenstad wordt duidelijk dat de stad zich focust op de omschakeling van het aanbieden van detailhandel naar het aanbieden van vermaak. Dit vertaalt zich naar meer horeca en een versoepeld beleid met betrekking tot functiemenging. Zo mogen winkels makkelijker naast hun hoofdactiviteit óók een horecafunctie vervullen.

Benedenstad en het centrum lopen in elkaar over, zo ook de horeca. In de vernieuwingen aan de Waalkade is er ruimte voor terrassen en horeca. Ook is er met de ligweide ruimte voor evenementen. In de tijd van dit onderzoek hebben deze als gevolg van het coronavirus niet plaatsgevonden. Uit de bewonersvisie van het wijkcomité Benedenstad is op te maken dat de inwoners ontevreden zijn met het beleid dat de gemeente hanteert.

Gesprekken met de opbouwwerker en wijkmanager komen uit op het feit dat jongeren overlast veroorzaken binnen de wijk. De opbouwwerker, die een achtergrond heeft als jongerenwerker, geeft aan dat dat eenmaal de natuur van de zaak is en dat jongeren het recht hebben om zich te bevinden in de stad. De wijkmanager geeft aan dat het centrumgebied niet de functie heeft om te faciliteren voor jongeren, omdat zij dan de druk op de openbare ruimte opvoeren en niet bijdragen aan de economie van het centrumgebied. Zij geven immers weinig tot geen geld uit in de winkels en horeca. Ook uit de observaties blijkt dat jongeren zich niet bevinden op plekken waar van hen verwacht wordt geld uit te geven. Zij bevinden zich vooral op plekken waar zij ongestoord hun gang kunnen gaan. Dit kunnen pleinen zijn, maar ook beschutte plekjes in Benedenstad. Deze wijk leent zich door het speelse stratenpatroon goed voor dit soort activiteiten.

In de overgang naar het worden van een *place to be* richt de gemeente zich op jonge gezinnen en fitte vijftigers. Hiermee worden niet alleen de bewoners buitenspel gezet door de stad steeds meer een attractie te maken, maar wordt de stad ook in toenemende mate een plek waar het spenderen van geld een toegangsbewijs is. Jongeren, die door hun kleinere actieradius en schaarse financiële middelen toegewezen zijn op de openbare ruimte, worden hierdoor uitgesloten.

Dat de ruimte in de binnenstad schaars is, is een gegeven. Toch is er bij projecten waar ruimte opnieuw - en op grote schaal - opnieuw ingericht wordt geen sprake van het betrekken van jongeren. De plekken die al voor jongeren zijn ingericht - in het centrumgebied eigenlijk alleen het basketbalveldje aan de waalkade - zijn onderhevig aan strenge regels of zijn plekken waar zero-tolerance beleid geldt. En dat terwijl jongeren graag een plek zoeken waar zij hun eigen betekenis aan kunnen geven. Plekken om grenzen op te zoeken en om zich te ontwikkelen.

Toch wordt er vanuit de gemeente niet tot nauwelijks rekening gehouden met de jongeren. Er is in de wijk geen netwerk tussen jongeren, zorginstanties, bewoners en wijkagent. Hierdoor is het lastig om op een inclusieve manier met verschillende partijen in de wijk in gesprek te gaan over de invulling van de openbare ruimte. De afwezigheid van zulk netwerk zorgt er ook voor dat problemen of overlast moeilijk besproken kan worden, wat leidt tot hardere maatregelen.

De afwezigheid van dit netwerk is een gemiste kans, want juist door intensief te investeren in (praten met) jongeren kan er vooruitgang geboekt worden. Voorbeelden hiervan zijn de aanpak van de problemen in de Diamantbuurt in Amsterdam, of hoe het provinciehuis te Arnhem *skateboardproof* is gemaakt na het opzetten van een netwerk tussen skaters en het provinciehuis.

In het centrumgebied bevinden jongeren zich 's avonds in groteren getale dan overdag in de openbare ruimte. Overdag bevinden veel "anderen" (bijvoorbeeld studenten, vijftigers of jonge gezinnen) zich in de stad, waardoor zij zich niet welkom voelen. De "anderen" is juist de groep die afkomt op de lunchtentjes, cafés en winkels. Wanneer deze sluiten, neemt het aantal jongeren in de stad toe. Dat jongeren zich 's avonds pas laten zien in de openbare ruimte, heeft als gevolg dat geluidsoverlast een bekende klacht is.

Conflicterend ruimtegebruik ligt ten grondslag aan de bovengenoemde problematiek. Jongeren doen beroep op de openbare ruimte, maar veroorzaken tegelijkertijd overlast of komen intimiderend over op andere die zich ook in die omgeving bevinden. De wijkmanager geeft aan dat het centrumgebied ongetwijfeld door bezoekers wordt gebruikt en neemt de Nijmeegse korenmarkt als voorbeeld. Het groene parkje waar door bewoners om is gevraagd, is er weliswaar gekomen, maar wordt veel door bezoekers van de omliggende lunchtentjes gebruikt. "De binnenstad is van iedereen". Toch zijn jongeren in de binnenstad niet de wens, omdat zij geen geld uitgeven.

Het conflicterende ruimtegebruik vindt zijn oorsprong in de stadsplanning. Daar worden jongeren, volgens de theorie én volgens de opbouwwerker, stelselmatig buitengesloten. De opbouwwerker geeft aan het een gemis te vinden dat jongeren niet betrokken zijn bij de processen van stadsplanning. Hierdoor wordt er wel gepland voor de kinderen in een gebied, maar wordt er niet aan de jongeren gedacht. Bij de herinrichting van de Waalkade zijn volgens Marjo van Ginneken wél jongeren betrokken geraakt, volgens Maarten Bevers niet. Wat in ieder geval duidelijk is, is dat er weinig aan jongeren is gedacht bij de daadwerkelijke inrichting. Zo is het basketbalveldje het enige elementen waar jongeren actief kunnen zijn, en is de ligweide – die overigens niet per sé op jongeren is toegespitst – door slecht onderhoud nog een zanderig gebied. Wanneer jongeren niet betrokken worden bij de inrichting van de openbare ruimte, wordt ruimte niet ingericht met het idee dat óók jongeren die ruimte gaan gebruiken. Dat vergroot het verschil tussen de bedachte ruimte en de beleefde ruimte.

5.2 Aanbevelingen

De aanbevelingen zullen worden gedaan op basis van de resultaten die uiteen zijn gezet in hoofdstuk 4 en de analyse van de resultaten uit hoofdstuk 6.1.2.

Het huidige beleid in het Nijmeegse centrumgebied veroorzaakt ontevredenheid bij omwonenden en enkele horecaondernemers. Daarnaast is een gevolg van de toenemende horeca in het centrum een fenomeen dat jongeren, die willen *chillen* in de openbare ruimte, buitensluit.

Er is in de wijken Benedenstad en Centrum veel spanning tussen de bedachte ruimte en de beleefde ruimte. In de context van jongeren vertaalt dit zich naar overlast veroorzaakt door jongeren die improviseren met de ruimte die ze hebben of waar ze welkom zijn. De overlast die hierdoor ontstaat kan lastig worden aangepakt, door de afwezigheid van een sterk netwerk in de wijk en met de stad. Door te investeren in dit netwerk kunnen jongeren en inwoners die overlast ervaren makkelijker en sneller in gesprek worden gebracht met elkaar. Door sociale cohesie en empathie te creëren zal een situatie waarin de gemeente de noodzaak om tot een zero-tolerance beleid te komen voelt zich minder snel voordoen. Deze sociale cohesie en mogelijkheden tot conversatie kunnen volgens Arnheims voorbeeld ook op creatieve wijze tot stand komen – verwijzend naar de gesprekken die plaats hebben gevonden tussen de Arnhemse skaters en het Provinciehuis – maar ook dat zal tijd en moeite kosten.

Dat de gemeente het in het centrumgebied zal moeten doen met een schaars aantal vierkante meters, staat vast. Dat er in het centrumgebied relatief weinig jongeren wonen is ook een feit. Ook wordt de aantrekkingskracht van de wijk op jongeren door beide professionals bevestigd. Het is dus van belang om te erkennen dat jongeren graag de reuring van de stad opzoeken. Het is om die reden van belang dat jongeren betrokken worden bij de inrichting van de openbare ruimte. Door inclusiever te werk te gaan bij de planning, ontstaan er inclusievere openbare ruimtes waardoor overlast zal afnemen.

5.3 Beperkingen

Dit onderzoek is, zoals eerder aangegeven, uitgevoerd in de tijd dat het coronavirus de oorzaak was van vele beperkingen. De horeca en detailhandel waren dicht, er waren beperkingen voor sociaal contact en tijdens een groot deel van de dataverzameling was er een avondklok van kracht. Dit heeft invloed gehad op dit onderzoek.

Door deze beperkingen is bewust de keuze gemaakt voor een analyse vanuit beleidsperspectief. Hierdoor lag de basis niet in sociale contacten en kon het onderzoek tijdens alle soorten lockdowns plaatsvinden. Aanvankelijk was de intentie om naast experts, ook jongeren te spreken. In de beginfase van dit onderzoek is echter gebleken dat dit een nauwelijks geïnstitutionaliseerde groep is en dat middelbare scholen niet bereid zijn mee te werken. Het argument was vaak dat scholen het te druk hebben met het aanbieden van de – door het coronavirus – aangepaste vormen van onderwijs.

De observaties zijn uitgevoerd in een tijd dat Nederland in haar strengste lockdown – inclusief avondklok – zat. Hierdoor zijn de observaties minder goed te generaliseren en is er lastig iets te zeggen over de wijze waarop in de avond en nacht overlast veroorzaakt wordt. De externe validiteit is dus lager dan wanneer dit onderzoek had plaatsgevonden in een situatie waar er geen coronavirus was.

De omstandigheden tijdens dit onderzoek hebben voor veel tegenslagen gezorgd en hebben veel flexibiliteit gevraagd. De omstandigheden waren kortgezegd sub-optimaal. In verder onderzoek kan dat beter.

6. Literatuur

ASR Real Estate. (2019, 4 juni). *Nieuwe Haagse Passage verandert van place-to-buy naar place-to-be*. a.s.r. real estate. <https://asrealestate.nl/nieuws/2019/06/nieuwe-haagse-passage-verandert-van-place-to-buy-naar-place-to-be-1>

Bartels, R. (2013). *Repressie en preventie in de Diamantbuurt*. MOgroep. <https://www.sociaalwerkknederland.nl/?file=8314&m=1379494200&action=file.download>

Bleeker, H., & Mulderij, K. (1978). *Kinderen buiten spel*. Boom Lemma.

Caroline Osborne, Claudia Baldwin, Dana Thomsen & Geoffrey Woolcock (2017) The unheard voices of youth in urban planning: using social capital as a theoretical lens in Sunshine Coast, Australia, *Children's Geographies*, 15:3, 349-361, DOI: 10.1080/14733285.2016.1249822

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2019). Sterke groei in steden en randgemeenten verwacht [Dataset]. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/37/sterke-groei-in-steden-en-randgemeenten-verwacht>

Claeys, U., e.a. (1989) *De leefwereld van jongeren. Een vervolgonderzoek bij 16-jarigen uit een sociaal begunstigd en een sociaal achtergesteld milieu: Vlamingen en immigranten uit Italië en Marokko. Deel 1*. Leuven: KUL Sociologisch onderzoeksinstituut. Departement Sociologie

Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43, 1241–1299.

Creswell, J.W. and Poth, C.N. (2018) *Qualitative Inquiry and Research Design Choosing among Five Approaches*. 4th Edition, SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks.

de Kleuver, J., Abraham, M., & van Soomeren, P. (2010, januari). *Buurtfunctie terug naar de speeltuin*. https://www.dsp-groep.nl/wp-content/uploads/14pvnuso_Buurtfunctie_terug_naar_de_speeltuin.pdf

De Magalhães, C. 2010. Public Space and the Contracting-Out of Publicness: A Framework for Analysis. *Journal of Urban Design*, 15(4): 559–574

Doan, P. L. (2015). Why plan for the LGBTQ community? In P. L. Doan (Ed.), *Planning and LGBTQ communities: The need for inclusive queer spaces* (pp. 1–15). New York, NY: Routledge.

Edensor, Tim (2005) *Industrial Ruins: Aesthetics, Materiality and Memory*. Oxford: Berg

Emmelkamp, R. (2004), Een veilig avontuur; Alledaagse plaatsen en vrijetijdsbesteding in de verhalen van jongeren en ouders, Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Filius, F., & van Melik, R. (2011). Jongeren in de openbare ruimte. *Geografie*, 28–30. Geraadpleegd van <https://geografie.nl/sites/geografie.nl/files/paragraaf/attachment/file/filius-van-melik-jongeren-in-de-openbare-ruimte.pdf>

Gemeente Nijmegen. (2017, juni). *Binnenstad van de toekomst: Transformatieaanpak Binnenstad 2017-2018*. <https://www.nijmegen.nl/fileadmin/bestanden/bestuur/bestuursdossiers/binnenstad/Transformatieaanpak-Binnenstad-170622.pdf>

Gemeente Nijmegen. (z.d.). *Stadscentrummonitor 2016/2017* [Infographic]. <https://www.nijmegen.nl/fileadmin/bestanden/bestuur/bestuursdossiers/binnenstad/Infographic-Stadsmonitor-2016-2017.jpg>

Hangjongeren. (z.d.). politie.nl. Geraadpleegd op 18 april 2020, van <https://www.politie.nl/themas/hangjongeren.html>

Héél véél informatie over Benedenstad. (2021, 6 februari). [Dataset]. Allecijfers.nl. <https://allecijfers.nl/ buurt/benedenstad-nijmegen/>

Henri Lefebvre, Lefebvre, H., Kofman, E., & Lebas, E. (1996). *Writings on Cities*. Wiley.

Höglhammer, A., Muhar, A., Stokowski, P., Schuppenlehner, T., & Eder, R. (2018), Factors affecting adolescents' use of urban public spaces in their leisure time: an exploratory study from the city of Vienna, in: *Local Environment*, DOI: 10.1080/13549839.2018.1477744.

International Making Cities Livable. (z.d.). *Mission | International Making Cities Livable*. <https://www.livablecities.org/about/mission>. Geraadpleegd op 18 september 2020, van <https://www.livablecities.org/about/mission>

IVN. (2017, 18 juli). *Ruimte voor kinderen in de stad*. Geraadpleegd op 19 februari 2020, van <https://www.ivn.nl/groen-doet-goed/nieuws/ruimte-voor-kinderen-in-de-stad>

Karsten, C. & Kuiper, Els & Reubsæet, H.. (2001). Van de straat? De relatie jeugd en openbare ruimte verkend. *Nature Genetics - NAT GENET*.

Karsten, C. & Kuiper, Els & Reubsæet, H.. (2001). Van de straat? De relatie jeugd en openbare ruimte verkend. *Nature Genetics - NAT GENET*.

Karsten, L. & Felder, N. (2017), *De nieuwe generatie stadskinderen. Ruimte maken voor opgroeien*, Rotterdam: nai010 uitgevers.

Kock, R. (2021, 18 januari). Provinciehuis in Arnhem is nu skateboardproof en 'voorbeeld voor de rest van Nederland'. *de Gelderlander*.
<https://www.gelderlander.nl/arnhem/provinciehuis-in-arnhem-is-nu-skateboardproof-en-voorbeeld-voor-de-rest-van-nederland~a899e5ef/?fbclid=IwAR28utklWjuq7NWpruK-4OPsIRXmj86PM4FR9-egBYncF5GqAay1DmJ9zDY>

Kuik, J. & Rietveld, O. (2013), De waarde van de openbare ruimte, in: Duurzame Bereikbaarheid Randstad, notities door wetenschap en praktijk

Laermans, R. (2001) Ruimten van cultuur. Van de straat over de markt naar het podium. Leuven: Van Halewyck.

Langstraat, F., & Van Melik, R. (2013). Challenging the 'End of Public Space': A Comparative Analysis of Publicness in British and Dutch Urban Spaces. *Journal of Urban Design*, 18(3), 429–448. <https://doi.org/10.1080/13574809.2013.800451>

Lieberg, M. (1995), Teenagers and Public Space, in: *Communications Research*, 22 (6), 720-744.

Lieberg, Mats (1992) Att ta staden i besittning: om ungas rum och rörelser i offentlig miljö, Lund: Institutionen for byggnadsfunktionslära

Liebrand, F., Hoff, M. & Zwan, M. van der (2016), Verkenning Toekomstbestendige openbare ruimte, Verkenning van PLANterra voor CROW

Menezes M., Arvanitidis P., Smaniotto Costa C., Weinstein Z. (2019) Teenagers' Perception of Public Spaces and Their Practices in ICTs Uses. In: Smaniotto Costa C. et al. (eds) *CyberParks – The Interface Between People, Places and Technology*. Lecture Notes in Computer Science, vol 11380. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-13417-4_9

Mortelmans, D., Assche, V., Ottoy, W., & van Assche, V. (2002). *Fijngenhakt en voor u opgediend*. Stedelijke Jeugddienst Antwerpen.

Muselaers, M. (2017, 7 december). *Right to the city*. Pakhuis de Zwijger.
<https://dezwijger.nl/magazine/right-to-the-city>

Németh, J. and Schmidt, S. 2011a. The Privatization of Publicness: Modelling and Measuring Publicness. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 38(1): 5–23.

Nijmegen. (2013, 22 november). *Verordening Winkeltijden 2013*. Decentrale Regelgeving Overheid.
<https://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/XHTMLoutput/Actueel/Nijmegen/CVDR320639.html>

Omroep Gelderland. (2017, 13 maart). Havana aan de Waal blijft links in een rechtser Nederland. Omroep Gelderland. Geraadpleegd van <https://www.omroepgelderland.nl>

Overlast op Waalkade in Nijmegen fors aangepakt. (2016, 28 september). *de Gelderlander*. <https://www.gelderlander.nl/default/overlast-op-waalkade-in-nijmegen-fors-aangepakt~a7ee03a8/>

Peinhardt, K. (2018, 20 maart). *What the (Young) People Want: A Q&A with Setha Low*. Geraadpleegd op 15 februari 2020, van <https://www.pps.org/article/what-the-young-people-want-a-q-a-with-setha-low>

Peters, K. (2017). Your human geography dissertation. SAGE Publications Ltd, <https://www.doi.org/10.4135/9781529714869>

Pleysier, S., & Deklerck, J. (2006). Over hondenpoep en hangjongeren. Een verkennend onderzoek naar overlastfenomenen in parken en groenzones. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 5(1). https://www.bjutijdschriften.nl/tijdschrift/tijdschriftveiligheid/2006/1/TvV_2006_006_001_001.pdf

Sand, A.-L. (2017). Jamming with Urban Rhythms. *YOUNG*, 25(3), 286–304. <https://doi.org/10.1177/1103308816671611>

Sandercock, L. 1997. "From Main Street to Fortress: The Future of Malls as Public Spaces - or - 'Shut Up and Shop'." *Just Policy* 9: 27–34. [

Simpson, B. Towards the Participation of Children and Young People in Urban Planning and Design. *Urban Studies*. 1997;34(5-6):907-925. doi:10.1080/0042098975880

Staeheli, L. A. and Mitchell, D. 2007. Locating the Public in Research and Practice. *Progress in Human Geography*, 31(6): 792–811.

Staeheli, L. A. and Mitchell, D. 2008. *The People's Property? Power, Politics, and the Public*, New York: Routledge.

van Ginneken, J. (2019, 21 april). 'Horeca in Nijmegen groeit maar door: 'Ik denk dat het nu even genoeg is'. *de Gelderlander*. <https://www.gelderlander.nl/nijmegen/horeca-in-nijmegen-groeit-maar-door-ik-denk-dat-het-nu-even-genoeg-is~afaf446c/>

van Ginneken, J. (2020, 6 juli). Het gras op de Waalkade wil maar niet groeien. *de Gelderlander*. <https://www.gelderlander.nl/nijmegen/het-gras-op-de-waalkade-wil-maar-niet-groeien~ae3c2429/>

Vennix, J. (2016). *Onderzoeks- en interventiemethodologie* (6de editie). Amsterdam: Pearson Benelux B.V.

Verdichting 2.0. (2019, 22 juli). Geraadpleegd op 4 januari 2021, van <https://vinu.nl/verdichting-2-0/>

Vinex-wijk getto van de toekomst. (2011, 21 februari). Algemeen Dagblad. Geraadpleegd van <https://www.ad.nl>

Waalkade. (2017, 31 oktober). Gemeente Nijmegen. <https://www.nijmegen.nl/over-de-gemeente/dossiers/dossier-ontwikkeling-centrum/waalkade/>

Yasminah Beebeejaun (2017) Gender, urban space, and the right to everyday life, *Journal of Urban Affairs*, 39:3, 323-334, DOI: [10.1080/07352166.2016.1255526](https://doi.org/10.1080/07352166.2016.1255526)

Zeiber, Helga (2001) 'Children's Islands in Space and Time: The Impact of Spatial Differentiation on Children's Ways of Shaping Social Life', in M. Du Boris-Reymond, H. Sünker and H.H. Krüger (eds) *Childhood in Europe*. New York: Peter Lang.

7. Afbeeldingen

Rapp, P. (20-04-10). [*Basketbalveldje aan de Waalkade*] [Foto]. De Gelderlander. <https://www.gelderlander.nl/nijmegen-e-o/corona-lockdown-voor-sportveld-aan-de-waalkade~a0edd4c9/>